

ספר

עיר הגולה

חלק שני

מאת

שמעון פירסט

מגולי עיר חינוא

בן לאאמו"ר ר' מרדכי זללה"ה

מהגאונים והקדושים שהאירו כאור תורתם את העיר
ווינא, ומהרדיפות שהיה להם ולכל תושביה בהרבה
תקופות, ומגאוני בתראי שבאו לפרקים דרך העיר.

בחלק ראשון כתבתי מעט, ממה שסבלו אבותינו בכלל, ובפרט בימי נושאי הצלב, שהתחיל הרשעות בשנת תתנ"ו לאלף החמישי ולמספרם 1096 — והיה אז חרדת אלקים על היהודים בכל המדינות, והיתה זאת בימי רש"י הק' — ובימים האלו בשנת תתנ"ג — 1133, נולד הרמב"ם ז"ל בקורטובה.

וכנראה לא היה עדיין ישוב יהודים בווינא, עד שנת תתקט"ו 1156 — והרבינו יצחק אור זרוע ז"ל היה רב בווינא בתחילת אלף השישי 1240, וזה היה בימי הרמב"ן ז"ל, כי הרמב"ן ז"ל עלה לארץ הקדושה בשנת כ"ז לאלף השישי 1267, והמהר"ם מרוטנבורק ז"ל שהיה תלמידו של הרבינו יצחק אור זרוע מווינא, כנראה היה גם כן תלמידו של הרמב"ן, דבמרדכי במס' מועד קטן הביא, כתב המר"ם אמר לי הרמב"ן מפי רבינו יונה.

והגם דנודע דהרמב"ן היה רבו של רבינו יונה, אולם תרי רבינו יונה היו, וכמו שמבאר זאת היטב הגאון חיד"א ז"ל בס' שם הגדולים — יהיה איך שיהי, נראה ברור דהגאון אור זרוע ז"ל היה בימי הרמב"ן ז"ל.

הרא"ש היה תלמידו של מהר"ם מרוטנבורק ז"ל, כמו שהביא כמה פעמים בש"ס — המהר"ם מרוטנבורק ז"ל נתפס במגדל אייגזהיים בשנת ס"ה לאלף השישי 1305, והיה בבית אסורים איזהו שנים, כמבואר בספר ים של שלמה במס' גיטין סימן ס"ו — ותבעו הרשעים מן הקהילות סך גדול לפדותו, והיו רוצים ליתן, אולם הוא בעצמו לא הנית, משום דאין פודין את השבויין יותר על דמיהם — ורצו לתפוס את תלמידו הרא"ש ז"ל — אולם כרח לטוליטולא וניצל מידם, והמהר"ם מרוטנבורק ז"ל נת נפשיה בבית הסוהר, ולא ניתן לקבורת מתודש אייר עד חודש אדר.

ומה שנסתפק והאריך בטי' שנה והגדולים, אם מהר"ם מרוטנבורק ז"ל, הוא הוא הרבינו מאיר בר ברוך הלוי ז"ל מווינא — זה לא הכנתי, דאין זאת עולה לפי חשבון השנים — שידוע דהרבינו מאיר בר ברוך הלוי מפולדא, היה רב בווינא משנת קנ"ז 1397 עד שנת קט"ד 1404 — והרי המהר"ם מרוטנבורק ז"ל נסחלק בערך מאה שנים לפני זה (אם גם היה בתפיסה איזהו שנים) וזהו כמעט ראייה ברורה נגד ספק זה — ועוד שלא נזכר אצל מהר"ם מרוטנבורק ז"ל שהיה לוי, ובכל מקום שמזכירין את רבינו מאיר בר ברוך הלוי כתוב „הלוי“.

בימים האלו כשתפסו את המהר"ם מרוטנבורק והיה בתפיסה איזהו שנים, אז בשנת ס"ו — 1306 היה גירוש הראשון במדינת צרפת, היהודים סבלו יסורים נוראים — ואחר כך בשנת ק"ח — 1348 היה בווינא המות השחור, דיע שווארצע פעסט" והביאו חולי הלזה מאזיען, ומתו בווינא ביום אחד אלף ושני מאות ערלים — אולם חשדו את היהודים שניצלו ממות זה על ידי נס ממעל, שהמה זרקו סם המות בהכארות — ובילבול זה גרם, שנהרגו רבבות בעסטרייך, בשווייץ, ודייטשלאנד ובמדינות הסמוכות, ה' ינקום דמם. — ואחר כך בשנת קנ"ו 1396 היה גזירת צרפת השנית.

הרבינו מאיר בר ברוך הלוי ז"ל מווינא הנזכר, היה הראשון שגזר שלא יורה איש, רק אחר שקיבל רשות להורות מגדול בישראל — ושלח את תלמידו הרבינו ישע' למדינת צרפת (איזהו שנים לפני גלות צרפת) להיות ממונה על זה — וכתב שאם ירהיב איש לסדר גט או חליצה בלי רשותו, יהיו הגיטין פסולים, והרבה גדולים עמדו נגדו כמבואר בספרי הראשונים.

וחד מתלמידיו היה גם כן הגאון רבי אברהם קלויזנער ז"ל, בעל מחבר ספר המנהגים למדינת אושטרייך בשנת קס"ו

1407 — והנצחון המהרי"ל ז"ל היה תלמידו של הגאון רבי אפרים הלל — בימים ההמה בווינא ובמחזות הסמוכות האיר אור תורה ומשם יצאה הוראה לכל העולם.

ועוד תלמיד מובהק היה לו לרבינו ברוך הלוי ז"ל — והוא הרב רבי שלום בר יצחק זעקל — אשר היה מפורסם בשם הרב שר שלום, שהעמיד הרבה תלמידים, והובא לתלכה ברוך הפוסקים, וגם הגאון המהרי"ל ז"ל למד אצלו, והביא את שם רבו הרבה פעמים.

ורק איתו שנים אחר זה, בשנת ק"פ — 1420 מיוז סיון עד ט' ניסן שנת קפ"א — 1421 שהיה עת מלחמה עם הטורקען — והעלילו על היהודים שעזרו את הטורקען — והיתה עת צרה ליעקב, וגזרו עליהם לעזוב את ארץ הדמים, אחר שלקחו כל רכושם כיסורים נוראים.

והבינו על נהר דונאי, ספינות קטנות שקורין שינאקלעך, וזרקו לשם את העניים עם נשיהם וילדיהם — והצעקה והיללה היה עד לב השמים — ותיו שם בהספינות בלי מזון, ויש מעכו"ם שזרקו להם פתיתי לחם, והמה מחמת רעבון הילדים, חבלו איש ברעהו — וטרם שהרשעים דחפו את הספינות האלו, שלא היה להם משוט (רודער), אמרו להם שאם יקבלו דתם, יותן להם רשות לחזור ולהיות כאחד מהם — אבל כולם יחד התחילו לצעוק בקול גדול, שמע ישראל... ואליו אנו מוכנים ליתן את נפשינו.

וכאשר התחילו הרשעים לדחוף את הספינות משפת הנהר אמרו להם הרשעים אל תצטערו, אחיכם העשירים שהיה משכנות, יסבלו יותר יסורים מכם.

וכן היה, כשבא המלך בתרפה מהמלחמה — גזר גזירות נוראות על היהודים הנשארים — והקדוש רבי אהרן ז"ל, דודו

של בעל תרומת הדשן ד"ל קידוש אנו חשם ביותר — והיה שם הרבי מינושטרל ז"ל עמו שבו בנינו קשרו אותם בשלשלאות של ברזל, ועשו מזורה ואמרו להם שיקבלו דתם — אולם המה שחקו, ואמרו בקול גדול, שמקבלין על עצמן את הדין בשמחה, ובוז יצאת בשמתם בקדושה וטהרה זי"ע.

אחר כל זה, הרשעים אספו הרבה יהודים בבית הכנסת, והעמידו שומרים שלא יברח אתה מהם — וזה היה בשבת קודש בחג הסוכות — והיה כלילה והפילו גורל, ונפל הגורל על החסיד רבי יונה זצ"ל, שהוא ישחוט את כל הקהל אנשים נשים וילדים — ופתחו את ארון הקודש ואמרו הוידוי לפני הספרי תורות... והוא שחט כולם... ולבסוף ביקש מחילה מכולם ושחט את עצמו ועשו זאת בשמחה, בשירות ותשבחות, במה שזכו למסור נפשם על קדושת השם...

והרשעים כבוקר, צעקו על היהודים שיבואו חוצה — ואין משיב... חשבו שהמה ישנים, והלכו על הגג וראו כל הקדושים שחוטים על הקרקע — וצעקו על השומרים, מדוע לא הוריעו מזה אל בית המלך — אמרו שהמה לא שמעו צעקות, רק שמעו כל הלילה זמירות...

ואז צוה אותו הרשע לפנות את הקדושים לאיחוד שדה, והיה שם חומה גדולה ונפל עליהם, ונקברו על ידי זה — והעכו"ם אמרו, שראו זמן רב אור גדול, על מקום קבורתם, זי"ע וד' ינקום דמם.

והנשארים נשרפו על קידוש השם, בט' ניסן, שנת קפ"א — 1421 כמו שהבאתי בחלק א' — ואמו של בעל תרומת הדשן ז"ל, הרב מווינר-נישטאדט ז"ל, היתה בין הקדושים שנהרגו אה' ינקום דמם, זי"ע. ועיין בס' הגזירה שהאריך בזה בפרטיות.

אבל מעול הגלות, ומחמת הרדיפות בכל מקום שהלכו,

תורו לווינא עיר הפעם, ומשנת שס"ב — 1602 ואילך, אנו מוצאים הרבה גאונים בווינא.

ובשנת ת"ח — 1648 תי"ז — 1657 שהיה גזירה על היהודים במדינת פוילען, בא לוויען הגאון הקדוש רבי ר' העשיל ז"ל לדבר טובות בבית המלך עבור היהודים כמדינתו, הגאון החיד"א בספר מעגל טוב כתב בזה"ל: וסיפר לי הרב ר' הערש מבאלחוב ששמע ממגידי אמת, שהגאון הרבי ר' העשיל ז"ל בשנת ת"ח הלך לווינא, והיה שם האב"ד בעת ההיא הגאון מהר"ש בעל ווי העמודים [הוא הגאון רבי שעפטיל זצ"ל בן השלה"ק] ולא החשיב כל כך להרבי העשיל.

והרבי ר' העשיל שאל ממנו פירוש דיבור התוספות, ואמר שיעיין וישיב, ועיין ולא מצא, והתענה ובכה והתפלל, עד שבא לו בחלום אביו הגאון בעל של"ה, ואמר לו פירוש דברי התוספות, וצוה ליזהר בכבוד הרבי ר' העשיל שהוא נשמת רבינו תם, ואח"כ שלח הרבי ר' שעפטיל להרבי רבי העשיל, שיבא לבית הכנסת שלו, ועשה לו כבוד ואמר לו פירש התוספות — ונשבע הרבי ר' העשיל ברבים, שאין זה כי אם שאמרו לו מן השמים.

אז כשבא הרבי ר' העשיל ז"ל לווינא, נסע דרך מדינת מעהרין לעיר ניקלשבורג, והתאכסן בבית האב"ד ורב המדינה בעל צמח צדק ז"ל — ובימים האלו באו בשאלה מעיר העלישוי, אם יקבלו את בעל הש"ך ז"ל לרב — ורבו של הש"ך, הרבי רבי העשיל הלזה דיבר עליו גדולות — ומיד קראו את הגאון הש"ך לעירם, והרביץ שם תורה — אולם לא דאריך ימים, שהלך לעולמו ביום א' אדר א' תכ"ג — 1663 בשנת הארבעים ואחת לימי חייו וי"ע. והגאון החיד"א כותב בזה"ל, הש"ך היה יודע שם הכותב, והוא היה מדבר והקולמוס כותב מאליו, וגם היה לו שם המציאה, למצוא תיכף הבקאות עכ"ל.

בשנת תכ"א — 1661 שהלך **העשיל** הגאון בעל צמח צדק ז"ל, קיבלו על מקומו **ז"ל** חתנו והגאון רבינו גרשון אשכנזי **ז"ל** בעל שו"ת עבודת יגאל ונדרשתי, ושימש שם ברבנות רק ג' שנים — בימים ההמה היה **ז"ל** בחינת הגאון רבי לייב פישל'ס **ז"ל** — אולם אחרי הסתלקות הגאון רבי ר' העשיל ז"ל [שהיה הממלא מקומו מהגאון בעל תוספות יום טוב ז"ל] העיר קראקא — קיבלו שם את הגאון רבי לייב פישל'ס שהיה איש קדוש ונורא — וידוע שבשבת קודש היה קומתו גבוה מבימי חול — ואחר כך נתכחן בווינא הגאון רבינו גרשון אשכנזי ז"ל — והיה בווינא עד הגירוש ווינא בשנת ת"ל — 1670, ועיין מה שכתבתי בזה בחלק ראשון.

וכן בחלק זה אביא איזהו מצבות לזכרון עולם מגאוני ישראל שהאירו כאור תורתם וקדושתם את העיר ווינא — לפי השנים שנסתלקו זכותם יגן עלינו ועכ"י.

הגאון רבי אברהם דרשן ז"ל משנת שס"ב

ערב ראש השנה שנת ו'אב"רהם עמד לפני ה', או ישראל וגאלו, צדיק תמים פעלו, פה שם אהליו, הרב הגאון, בכל מעלות לו און, כמוהר"ר אברהם דרשן בן הח' שמעון, שם שמחתו במעון, דרוש דרש טוב לעמו, נאה דורש נאה קיומו, הזהיר זהורה, יראת אלקים ותורה, דברים מתוקים, סתומים ותמוקים, ממים עמוקים, הי חסיד הי עניו שוקל וסופר, ספרו והלילו הרימו קול כשופר, הוא יחזה ה' בנעמו, וילמד זכות על עמו בטוב טעמו, לאמור לנו צאו וקימו ועלו בית נכון ונשא כנאמו, אמן וכן יהי רצון, הוא היה דרשן מפורסם בק"ק קראקע, וכן נקבר שם

בבית תהיה אחיו הר"ר שלמה ז"ל וכתב על מצבתו בזה"ל גדול בקרבנו קדוש ישראל וכו'.

הבעל מקובל רבי יעקב ז"ל משנת שע"ז

ראש המצבה אי אפשר לקרות... היה לומד ומלמד ישראל סודות גילה ליראים ויעקב הלך לדרכו ובא מבוא. יום ד' לפר' בא בחדש שבט ה' כו שנת מ'שיח' יב'וא' ונקבר ביום ה' ו' בו תנצב"ה.

הגאון ר' משלם זלמן ז"ל משנת שפ"א

ראש המצבה אי אפשר עוד לקרות... המופת כמוהר"ר משלם זלמן בן מהר"ר משה אהרן תאומי נתבקש בישיבה למרומים. יום א' ה' אלול השלום לפ"ק — מלאכי שלום לבכות מר כי נעדר ונעתק הר' זה סיני עוקר הרים גבר בגברים זלמן דליו מים בתושיה כפלים אלוף המגן בחסידותו להגן מופלג בתורת ה' התמימה מימים ימימה איש צדיק תמים עשה לילות כימים זקן קנה חכמה ובינה נושא אלומותיו ברנה תנצב"ה.

הגאון רבינו מרדכי ז"ל משנת שפ"א

יום ו' כ"ד אלול שפ"א ל'פ"ק' ומרדכי יצא. מר מות מצא. מרנא ורנא ברב אשי ורבינא. בפילפול וסברה כאביי ורבא סופר מהיר ריע בהיר מהרר מרדכי בר ישר שמו אחיו של הגאון מהרר פייבש אב מקק"ק וצ"ל תנצב"ה א"ס.

הגאון רבי אברהם חיים מאפטא ז"ל משנת שפ"ג

מצבת האשל הגדול ר"מ' ואב"ד הגאון מורינא ורבינא אברהם חיים מאפטא ז"ל — פה נטמן הרב הגדול שלא הניח דוגמתו, מרנא אברהם חיים מאפטא שם היתה תולדתו. הרבה

למד הרבה לימד הרבה חכמה בשיבתו הרבה צדקה הרבה שלום לו גם אל זולתו. מר נחן לאבותיו לעד תעמוד לו צדקתו. מאת השם חכמה וזכות וכן ירוי היתה משאלתו. לא עושר לא חיים שאל רק תורה ואומנות. אורח חיים ניתן לו בעולם הבא לו לקראתו מליך. חזירי עיד' העוילים, סימן על נצח חיותו. הוא יום ואיך כף אלול השפ"ג שהיה העלותו ... תנצב"ה.

קצרתי בהעתקת מצבה זו — הוא נכד להגאון רבי שלמה לוריא זצ"ל.

הגאון רבי וואלף ז"ל משנת שפ"ד

עלה למרום בשיבה של מעלה החסיד הגדול מוהרר שמעון נקרא רבי וואלף בן ר' רפאל יום א יג תמו שפד ל... [איתו שורות אי אפשר לקרות] ועפעפי יזלו מים דמע להגירה נדרה ענו וקוננו להגירה כנפש מרה פה המתגבר במשנה ואגדה ... במיעוט תענוג בפלפול התלמידים במיעוט דרך ארץ בשימוש חכמים שבחו כי מנה נשמתו בגיע צפונה וטמונה.

הגאון רבי וויידל ז"ל משנת ש"ק

פ"ג הגאון אב"ד מהר"ר וויידל אי כבוד כי אבר ארון תורה ... אור ... הרב המובהק מהר"ר ויידל בן הרר שמואל ממשפחת לעמילי מומחה בן והורה בחריפותו ה... ע... בבקאותו ולמודו... בגרמיו' ובווינ' למורה צדק ולהרביץ תורה תרוע... בגבורה... נטמן במערה הא שץ ליצירה תנצב"ה.

הגאון רבי פנחס האראוויטץ ז"ל כתב עליו כוה"ל שמו מהרר נתן ויידל אשר לדעתי הוא מבני של קדושים מנשמות הקדושים בעלי התוספות ע"ה...

הגאון רבי שמואל רפא הכהן (ראש למשפחת ראפאפארט)
משנת שצ"ז

רבינו שמואל הלך נכחה מקום מנוחה לשמונים שנה פרט
שנה יחד הוציאה תוך מדינה מעלה עליונה מספד מה הלב
יתגבר לאבל יומה קול רבה חלף ועבר מעין המתגבר
בתוך מחנה אמרי בינה מגלה תעלומה ספר חכמה משלי
שלמה ביומי חבונה בן גרשון פרשן ודרשן בשבעי לשון
ויצא מענה כהן עליון בשיר והגיד אין לו דמיון לו יכונה
רפא והרומם ויען וסירם הלכה גרם עד זקנה איש האלקים
עלה גזינה קודש גבוהים בזיו השכינה

הוא חיבר הסליחה משעון לילדים והגאון ר"ש אוירבאך
דל כותב עליו בזה"ל ומאד הפליג בעון זה האיש האלקי
קדוש יאמר לו המופלג בחכמה וזקנה כמותה"ר שמואל וצ"ל
מק"ן פרוסטיץ אשר סוף ימיו היה מקום משכן כבודו פה ק"ק
ווינא — הרבינו שמואל רפא הכהן כנראה הוא הראש למשפחת
הגאונים ראפאפארט.

הגאון רבי פייבש חסיד ז"ל משנת ת"ג

מהרר פייבש החסיד וצ"ל ציון קצרת מארי דמתניתא
במהדורא כלהון ככל שמעתא ריעא מהימנא רוב שנתא פה
מתא לקהלה קדישתא כל יומהו סגוף בתענית הרבה והפזיר
לצדקתא תדירא חדא מעשרה דבי כנישתא האלוף וגדול בישראל
מהר"ר שניאור פייבש בר אביגדור ז"ל מברודא סליק לעילא
ליל ג' ח' שבט תג"ל תנצב"ה.

הגאון בעל מגלה עמוקות האב"ד מקראקא כותב עליו
התואר החסיד הקצין והראש כמהר"ר פייבש מק"ק ווינא.

הגאון רבי נתן פייטל ז"ל משנת ת"ד

החסיד המופלג האלוף הגאון מהרר נתן פייטל בן כהרר
ישכר בער סגל זצ"ל בשנת יום י"ב כסלו תדל שר אבירים.

עוקר הרים שיש השעורים, אלה נתן שלום אורה ועבוד נורא ואמת תורה, תורות, נתן שב בישיבות, ערים רבות ובסביבות, הנה, נתן רובץ תורה, תלמוד ברה משנה מקרא, מופת נתן גם בהגדות מעלות מדות עשר ידות, ספר נתן תנצב"ה. קצרתי מאד בהעתקת מצבה זו.

הגאון רבי סענדר בעל קבלה ז"ל משנת ת"י
פה טמון מהר"ר סענדר בר אהרן כץ אשכנזי מפרן בך, איך אפר תחת פאר, וראש הכתונה אשר אפד לבושי יקר הלא גם הוא מעיר הגיבורים, ובקי בכל חדרי תדרים, בפרט בספרים אנשי אמת הטורים, פרה רוחו ונשמתו השלים, בשבת קודש ב' אב "תיל ב'ג'ע' עולים תנצב"ה.

הגאון רבי מאיר מקראקע ז"ל משנת תפ"ג
פ"ג הרב הגדול מהו' מאיר בה ווסמן מקראק' או תורתו היתה זורחת בשם טוב בק"ק אייבשיץ במדינת מעהרין הי' אבד ור"מ... ר' מאיר שתורתו אומנתו אומן קונה בשבח כלי המחזיק חזקת הבתים בית הפליאה ומפלי' לעשות מעשה רב ובעוברו דרך פה ווינא שקע' החמה שלא בעונת' וחו גלגל המחש היפך גלגל היומי למאיר זכא קרא יום ד' נפטר ונקבר ביו' ה' ט ניסן תפגל תנצבה.

הגאון רבי מאיר בעהמח"ס שחיטות ובדיקות משנת תק"ג
הה הרר מיאר גלוגא שוחט וחזן פ"ג איש מוצנע ואמן רבי מיאר שמו עוסק במצות ה ליל ויומ' הה הנעלה הרר מיאר בן הרר יעקב זל מווארניק יצא נשמתו ביום ב יג אלול תיו קוף גימל לפ"ק אשר חיבר ואסיף שחיטות ובדיקות לעמו תנצב"ה.

הגאון הק' הרבי משה פריעדמן ז"ל, אשר היו קוראין אותו בשם הרבי משה'נו באיאנער, היה נכד לרבינו הק' הרבי מהוסיאטין ז"ל הראשון, אשר אמרו עליו שהיה שרף, והיה בן זורבן של ישראל הרבי ישראל מריזון ז"ל — אביו של הרבי משה'נו הקד לעולמו עוד בחיי הרבינו הק' הרבי מהוסיאטין הזקן, לכן נתכהן לרבי דודו הרבינו רבי ישראל, ותוא התגורר בווינא מימי מלחמה ואילך, עד הגירוש האחרון, ונתיישב באוץ הקדושה, וממנו כתבתי פרק בפני עצמו.

הרבי משה'נו בא לווינא עוד צעיר לימים, והיה דר מחוץ למחנה לא ברהובות היהודים, ואה"ב שכר לו איש ירא ד' מאוד ר' מנחם פעלזענבורג שליט"א דירה וקנה כלים נאים במחוזות היהודים, ושם התחיל לנהג — ונהרו אליו חסידים לרוב מרביים שונים, וגם ביניהם חסידים זקנים באו לשולחנה, והסתופפו בצלו — וסיפרו לי שהגאון הגדול רבי מאיר אריק ז"ל הלך אליו בערב יום הכיפורים, ונתן לו קוויטל — ובאחת משו"ת בספר אמרי יושר ראיתי שכתב עליו התואר, ביצונא קדישא וכו'.

זכרני, כשבא לווינא הגאון המפורסם במדינת הונגרי, הרב רבי אהרן פרעסבורגער ז"ל אב"ד מכאניהאד, אודות מחלתו והיה עומד לפני אפעראציע — וזכינו שדר אצל אבי מורי ז"ל — אמרתי לו שילך לקבל ברכה מהגאון הק' הר' משה'נו הנ"ל, ואמרתי לו שאין בזה פחיתת הכבוד בעבור שהוא עוד צעיר לימים, שגם הגאון רבי מאיר אריק ז"ל שהיה איש זקן, הרכין ראשו ונתן לו קוויטל, הגם שהיה מחסידי הרבי מטשורטקוב ז"ל.

וכאשר הלכתי עמו, ושהה שם איזהו שעות, וכשיצא מן הקודש נתן לי תודה שזכה להבירו — והודה שהוא באמת אדם גדול בנגלה ובנסתר.

ואגב טוב להזכיר, שאחד מנכדי הגאון החתם סופר זצ"ל, היה לו הכותבי יד שכתב זחלתם סופר על דרך הקבלה והביא את הכותבים להוציא משה'נו זצ"ל לעיין בזהם — אח"כ אמר הרבי משה'נו שזחלתם סופר זצ"ל היה יותר גאון בנסתר מבעלה — מפלאי שראיתי כמה פעמים בשו"ת חתם סופר שכותב ואין לו עסק בנסתרות וידוע שכן דרך הגדולים האמיתיים להסתיר דרכם.

וראיתי באיזהו מן הספרים, שהגאון העצום הבעל שו"ת שאגת ארי זצ"ל בעת שתלך לגולה, אחר שקיבלו את הגאון רבי משה זצ"ל בן הגאון בעל סדר הדורות לרב במינסק [על המקום שהוא כבר היה נבחר לרב] והתפגש עם הגאון רבי אליהו מווילנא זצ"ל — אמר לו הגאון מווילנא, בנגלה אתם גדולים ממני — אולם בנסתר אני גדול מכם.

שמעתי שהיה בווען איש זקן מופלג, אשר זכה עוד לראות את הרבן של ישראל הרבי מריון זצ"ל, פעם אחת שאל אותו הגה"צ רבי משה'נו זצ"ל, שיספר לו מה שראה אצל הריוענער זצ"ל — אמר לו שראה פעם אחת שהיה עומד העגלה מוכן, וכשבא הריוענער זצ"ל לישב את עצמו בעגלה, קפצו הסוסים — הרב משה'נו שהק ואמר לו, אני אמרתי לך שתספר לי מהריוענער — ולא מהסוסים.

סיפר לי גדול בתורה אחד שהחסידי הישיש, רבי וועלוויל טירקל זצ"ל בסוף ימיו הלך להסתופף בצל הקודש, של הרבי משה'נו זצ"ל ולא הלך עוד להרבי שלו הזקן שהיה רבי מפורסם בעולם, הגם שהרבי משה'נו זצ"ל היה עוד צעיר לימים.

ושאלו אותו על זה, אמר להם כשהייתי עוד צעיר לימים,

היה ידכי **למלך**, שאם ויאתי איזהו קושיא הייתי מבקש
 חירוצים שונים, ליישב כל הקושיות — אולם עכשיו שאני
 נקמתי אין לי עוד כח, ליישב קושיות חמורות — ואני לומד
 גמרא פשוט, לכן אני חולך להדבי משהגו הוא גמרא פשוט,
 ואין **עיר** קושיות. הגאון הלזה עזב את העיר ווינא ונתיישב
 העיר קראקע.

ובשבאו חסידים מוינא לקראקע כיבדם מאוד — מספרים
 כאשר באו אל הגאון רבי שמעון סופר ז"ל אבד"ק קראקע —
 אנשים מקהלתו מחוז מאטערסדארף שהיה שם רב מקודם, היה
 מכבדם מאוד, **פעם** אחת בא אליו איש אחד ממאטערסדארף
 וכיבדו מאוד, הקהל השבו מן הסתם הוא תלמיד חכם גדול —
 והלכו לדבר עמו ולנסותו, וראו שהוא איש פשוט, ושאלו את
 רבן מה זאת שכיבד כל כך את האיש הלזה — אמר להם —
 אני מכבד אותו מתמת השמחה שעזבתי את מאטערסדארף,
 וכשאעזוב את העיר קראקע אכבד אתכם גם כן.

ושם בקראקע גם כן נהרו אליו הרבה בחורים וחסידים
 מרכיים שונים — ובכל פעם שבאו חסידים מקראקע סיפרו לי
 שדרש עלי, ואמר שמעולי איז עוזי ווייץ מייך קינד.

פעם אחת בא לווייץ על חתונה אחת, ובימים האלו לא
 היה יכול לחזור לקראקע, כי היה **שעת** חרם, בעת שהרגו
 את הבונדעס קאנצלער דאללפוס, והיה מלחמה מצד אחת
 לכשגדו — ואז הבאתי לו הפת שחריתי, כמעט בכל בוקר —
 והמתמתי שם זמן מה עד שאכל הוא והרכנית שלו להחזיר את
 כלים ריקים, ואז דיבר **עמי** הרבה בכל בוקר, וכמעט העיקר
 דיבורו היה תמיד, שהיה מצטער על בני משפחתו, שאינם
 שולחין את בניהם לישיבות — שלא היה לפי כבודם, שיתערבו

בניהם עם בחורים פשוטים בהשיבות, ובווען לא היה ישיבה, ולכן גדלו בדי תורה.

וראיתי לנהוץ להכיר כאן מכתב נחין, מכבוד קדושת הרבי אברהם מרדכי אלטר זצ"ל הרבי מגור, שכתב בזה הלשון, כבוד אנ"ש היקרים בכל מקומות מושבותיהם ה' עליהם יהי' -- כאשר לא טובה השמועה בדבר פרצות הגדרים בכרם בית ישראל, ושמעתי ותרגו בסני, אשר יחדור גם בין אלה המגדילים בדגל ההסידות, עד שבעיר אחד נמצא בין אנ"ש המסתופפים בבית החסידים, אשר שולחים בניהם לגימנאזיום ומחללין כל קודש, לזאת באתי במגילת ספר לבקש לסור מדרכים הרעים, ואם יאטימו און משמוע, מהראוי להנשוארים לעמוד על נפשם ולהיבדל מהם, גם אם יהי' האנשים הנ"ל אמזים ונושאים בעול, וכן לא טוב אשר שמעתי שנמצא בין הנגידים מאנ"ש בהגיע בניהם לשנות עשר, הנם עמלים ללמוד רוב היום לימוד השפות והחשבונות, ומן התורה יסורו לבם, ולצאת ידי חובתם יקבעו להם אך שעה ושתיים בתורת ה', אל נא אחי תרעו, אך תראו אשר לימוד התורה יהיה העיקר, וכל אב ישגיח להרהיק בניו ובנותיו מספרי מירוס, הן בלשון הקודש הן בלשון לע"ז, כי מנפש עד בשר יכלה, ועל הכנות להשגיח לשמור גדר המוסר והצניעות, לבל ילכו בידים מגולות, וכן הנשים לא ילכו בשערותיהם, ואיש את רעהו יוכיח, ודברי חכמים בנחת נשמעים וכו'.

הגאון רבי מאיר שאפירא ז"ל הרב והראש מתיבתא דשיבת חכמי לובלין בחר את הגאון רבי משה-נו הלזה שיבוא לנסות את הבחורים לפרקים.

וכאשר באתי למדינה זו בעת הזעם, והתחיל המלחמה נגד מדינת פוילען, דברתי עם מנהל הישיבה תורה ודעת הרב מענדלאוויטש ז"ל ושלה מיד הכתבים הנצרכים, שיקבל רשיון

נניסה לארצות הברית, וגם השתדלתי אצל הרבי אברהם העשיל הרבי מקופיטשגויצא ז"ל, ושלחו מיד שש מאות דולאר — ומאות כפי אשר שמעתי נשלח לדומעניען — אולם לא היה באפשר עוד להצילו, ונהרג על קידוש השם, יחד עם השש מיליאן קדושים ד' ינקום דמן זי"ע, וקראתי את שם בני הצעיר הב' התריף משה ב"י על שמו, ויה"ר שיזכה לילך בדרךיו.

הגאון הנודע רבי משה מרדכי עפשטיין ז"ל, שהיה הרבה שנים ריש מתיבתא בישיבה הגדולה בסלובדקע, במדינת ליטע — עלה על לבו לקבוע הישיבה בארץ הקדושה, גלל כן נסע לאמריקה לבקש סכום גדול, להוציא את פרי מתשבתו מכה אל הפועל, ועלתה בידו, ובחר לקבוע את הישיבה בעיר חברון, מקום קברי אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב זי"ע.

אולם ידוע מהחורבן שעשו הרשעים הרוצחים בשבת קודש, ונהרגו הרבה בחורים גדולי תורה על קידוש השם, וגם מיוצא של רבינו הגאון הנ"ל, עלו על המוקד ונפלו בחרב — וסיפר לי הגאון רמ"מ הלזה, מהמסירת נפש ונפלאות שעשו בני הישיבה, איש להציל את חבריו עוד נשמתו בו, כל בני הישיבה היו אז מפורסמים לגדולי תורה וירא ד'.

מובן העגמת נפש וחלישת הלב, שהיה לו להגאון האדיר הלזה מהשחיטה זו שבאת פתאום, וכמה תשש כחו מזה — ואחר הדברים האלו, נחלה בחולי מסוכנת, והוצרך לבא לווינא לבקש רפואה, והתעכב אז בווינא איזהו חדשים, ועשו לו אפעראציע והיטב קצת מצכו.

זכיתי להיות בביתו הרבה פעמים — והלכתי עם אותו גאון לטייל, כי הרופאים אמרו שצריך לילך בכל יום חוצה

על זמן מה, תואר פניו עשה רושם גדול על כל מי שראה אותו, זאת הרגשתי בעת שהלכתי עמו — ולא היו צריכין להיות מן המבינים, להכיר מצורתו ומהילוכו, שאינו איש פשוט.

היה רגיל להתפלל בבית המדרש דשיפסול — וכיבדו אותו שם ביותר, הגאון רבי ישעיה פירסט ז"ל הרב דשיפסול, נתן לו רשות לעמוד במקומו שם בבית המדרש, ולא ראיתי שיתן כבוד כזה לשום גדול בישראל.

מדיבורו ומכל מעשיו, היה יכולין להכיר גאונותו, ואפילו מדברים פשוטים, האמת היה כולט מכל נתועה ותנועה שלו — תלמיד אחד מהגאון רבי מאיר אריק ז"ל אמר לי ששאל הלכה אחת לרבו — ואותו שאלה שאל גם כן להגאון רבי משה מרדכי ז"ל, ושניהם לדבר אחד נתכוונו, רק אמר הלכה זו פשוט כל כך, כמו אחד מן הקדמונים, ואמר רבי משה מרדכי האט א ראשונישן מזה.

אחר שהוטב קצת מצבו, חזר לארצינו הקדושה — אולם הורע עוד הפעם מצבו, ועשו לו עוד הפעם אפעראציע, והתעכב עוד הפעם איזהו חדשים ביויען.

באותו פעם ביקש ממני הגאון רבי ישעיה פירסט ז"ל שרוצה לילך עמדי, לראות את הגאון הלזה בבית החולים, והיה לו להגאון רמ"מ ז"ל אז יסורים נוראים, ולא היה לו כח אפילו לדבר, רק מפני כבודו של הרב דשיפסול דיבר, אולם רק דברית מקוטעין — ובלאו הכי לא הבינו איש שפת רעהו, ואני הייתי המליץ בינותם.

וצדקתו ראיתי עין בעין, בדבר אחד שנגע לגופו ולכבודו — רבי אחד ממדינת סלאוואקאי, התגורר בווינא איזהו ימים, ובליל שבת קודש דיבר בדרכו על גדולי ישראל בכלל, ועל

ישיבתו של אותו גאון בפרט, [מן הסתם ידע שהגאון רמ"מ היה גם כן בעת הזאת בוויען] וכאשר אותו הרבי דיבר דברים כאלה שלא נשמעו מקודם שרבי דיבר כזאת, נעשה קצת רעש מתחת התמחוק, ועל ידי זה נגע אחד בהסוויטש [שאלטער], ונכדו נרות העלעקטרי, והרבי ברה לחדר השני מהשולחן, מיראתו שיכו אותו, שהוא הישב שכדו הנרות בכיוון — והעתונים כתבו אז גוזמאות "בכוננם", שהיראים כדו הנרות בשבת קודש, ושרצו להכות את הרבי.

אולם אני הייתי שם באותו העת, והאמת הוא שחם ושלום שלא כדו את הנרות, רק כנזכר, מתחת שנעשה רעש נגע אחד באונס ^{על} הסוויטש, ולא עלה על לב אחד בהם, לנגוע בהרבי הלזה.

והעיקר שאני רוצה להדגיש כאן הוא — שהייתי בבית הגאון רבי משה מרדכי ז"ל הלזה, בעת שבתו סיפרה לו את המעשה הלזה, ולא דיבר מאומה נגד אותו הרבי, רק אמר לפי זכרוני בזה הלשון, "ווייץ האט מער ניט מורא צו רעדן אויף קדושים", וזאת אמר בשברון הלב ובאנחה...

וכאשר מהאפערצייע השנית תש כוחו כל כך, לא היה יכול ליסע לארץ ישראל דרך ספינה — רק נסע על מסילת הברזל דרך קאנסטאנטינאפל — ל' אלעפפא, ומשם לארצינו הקדושה, ומחולי זו לא נתרפא עוד, והלך לעולמו בארצינו הקדושה, וכבודו גדול עשו לו כראוי לאותו גאון זי"ע.

כמעט חיוב עלי, להזכיר כאן גדול בתורה אחד, שמלפנים היה גביר עצום והיה בעל צדקה, שלא היו הרבה נמצאין כמותו — היה לו השגה ליתן בית גדול, ולעשות בו תלמוד תורה, ומהשכירות הבית היה לשלם להמלמדים — והסוף שיוֹד

מנכסיו, עד שלא היה לו אפילו מזון סעודה אחת — ובכל זה עסק בתורה, והיה תמיד בשמחה, שמו רבי חנני' מייזעלס ז"ל. הוא היה רגיל לבא כמעט בכל יום, להיכלו של הגאון רבי משה מרדכי הנ"ל, והביא לביתו איזהו גבירים, שהיו לסעד לאותו גאון, על שהיו ההוצאות בטאנאטאריום גדולות מאוד.

כשבאו לביתו לפנינו בהיותו עוד גביר אודות עניני צדקה, היה מקבל את הבאים בסבר פנים יפות, ודיבר דברי תורה — והיה בקי בסדר קדשים בפרט, והיה לו כח החידוש לחדש חידושים נפלאים — והיה רגיל לבא לאבי מורי ז"ל לחנותו, ולומר לו דברי תורה, כי זה היה כל החיות שלו.

טרם שנסעתי לאמריקה בימי הזעם, הלכתי לבקרו ולקבל ממנו ברכת פרידה, וישב על התורה וחידש חידושים נפלאים — ותלמיד חכם כמותו, היה יקר המציאות אצל בעלי בתים — הוא עלה על המוקד, יחד עם רכבות הקדושים זי"ע.

הגאון הישיש רבי ישעיה פירסט ז"ל, שהיה עוד תלמיד מהגאון הכתב סופר ז"ל נתקבל בווינא אחר הסתלקות הגאון רבי זלמן שפיטצר ז"ל, שהיה המיסד מקהלת שיפשול — ולא היתה קהלה בפני עצמה, לגבות מסים — כמו שהיה להם כח זה קהילות התרדים באיזהו מדינות — רק היתה בית הכנסת, שהתאספו בקהלם היראים שבאו לרוב ממדינת אינגארן, ומקהילות הסמוכות לעיר ווינה, כאותם שבע קהילות הידועות מימי קדם.

בימים ההמה ביישוב החדש לא היה עדיין תלמוד תורה, שילמדו שם הילדים רוב היום תורה — רק הלכו רוב היום בהשולען, ודרך אגב הלכו איזהו מהן על שעה אחת לתלמוד

תורה — אבל רק מעטים היו שהלכו, ולמדו שם רק חומש, וגמרא מה דבר שמיה — ויכולין לידע מזה איך גדלו הבנים בימים ההמה.

רק אחר כך בימי המלחמה העולמית, שבאו הפלטים מערי גאליציעה, או האיר המזרח באור חדש, ונפתחו המוחות, כי ראו שיש עדיין תורה בעולם ולא אלמן ישראל — שבאו בימים האלו גדולי תורה ותלמידי חכמים מופלגים עם ילדיהם, מלובשים בלבושי החסידות עם פיות, דבר שלא ראו מעולם — ודבר זה עשה רושם גדול, ומאז נתעורר בלב איזהו מהיראים, לגדל את בניהם גם כן על דרך התורה, והתחילו לשלוח איזהו מהבחורים לישיבות, ונתקיים מה שאמרו חז"ל, התורה מתורת על אכסניא שלה.

וגלל כן היה גמצא שכבית אחת היו הרבה שיטות, כי בניהם הגדולים שלא נתגדלו על דרך התורה נתחברו להחופשים — והצעירים שלמדו תורה הלכו בדרך התורה, ויש מהמה גדלו והצליחו וגעשו גדולי תורה.

והדבר היה ממש כמו שראינו בימינו כאן באמריקה, שלא היה להם ישיבות, ועתה כאשר באו הפלטים מיוראף, זרח השמש ופתחו ישיבות, ורוב היראים שולחין את בניהם לישיבות, וכבר ישנם במדינה זו גדולי תורה מילידי המדינה.

סיפר לי הרה"ג ה"צ הרבי ר' נחום פערלאוו שליט"א הרבי מנוומינסק, טרם שנסע לאמריקה הלך לקבל ברכת פרידה מתותנו הרה"ג ה"צ הרבי יצחק זעליג מארגנשטרן ז"ל הרבי מסוקלאוו — ואמר לו, יודע אני שתתישב באמעריקה — אספר לך — [כאן דקדקתי בהלשון כי כתבתיו לפני הרבי מנוומינסק הנ"ל ומפיו קרא אלי] דער אלטער רבי פין קאצק האט אמאל געפענט דאס ליפטשעקיל האט ארויס גיקוקט און האט גיזאגט, איך זעה וויע דיע תורה וואגדערוועט — או האט

געוואנדערוועט פין בבל קען אפריקה — פין אפריקה קען
שפאניע — פין שפאניע קען צרפת — פין צרפת קען אשכנז —
און פין אשכנז קיין פוילען — עד זעה ווייז זייע וואנדערוועט
ווייטער קען אמעריקה.

— 6 —

הגאון רבי ישעיה פירסט הנ"ל היה חיי בשני תקופות
אלו — ומובן שהיה צריך לשנות מנהגו גם כן, לפי רוח היום.
כי הרבה בעלי בתים שלו — שלא עלה מלפנים על דעתם
לגדל את בניהם על התורה, שלחו אז את בניהם לישיבות —
כי קול תורה היה נשמע ברוב בתי מדרשים ביום וכן באישון
לילה, עד שתפסו הפלטים מקום, והתחילו לעשות מסחרים, ויש
מהם שהצליחו, וברכם ד' בעושר וכבוד, כדרך התושבים.

ומהעולה הגדולה אשר רחקו את הפליטים, ולא נתנו להם
רשות להיות מעמבערס בקהלחם, ועל ידי זה נעשו כיתות
כיתות — והרבה מהפליטים היראים התחברו אל החפשיים.
כבר האריך בזה הגאון הקדוש הרבי משה-נו ז"ל והמכתב
נזכר בחיבורו.

הרב ר"י הנ"ל הרב דשיפסול בעצמו, קירב את הרבנים
פלטים, למשל כשהיה לפניו דין תורה, צירף לזה שני רבנים
פלטים, ושמעתי מספרים, כששילמו הבעלי דינים מעות לפסק
דין, הוא בעצמו לא נטל מאומה, רק הניח המעות לפני שני
רבנים הפלטים.

וכשנפטר מורי הגאון האמיתי רבי פישל אריק ז"ל, הוא
קיבל על עצמו להציב גבול אלמנה — וליתן לה מידי חודש
ידי ספוקה.

היה זמנים **שדדתי** יומי יום גביתי — בעת הזעם דאח
מזולגו את בית הכנסת שיפשוט שנשדתי, כי זירתו היה לפני
ביום הכנסת ממש — ומפני הפחד עזב או את זירתו —
ואחר כך גלו: לעיר לונדון, ולא הנחיג עוד ברבנות, כי כבר
היה אז יונר משמונים שנה.

וטיפי לי גדול בתורה אחד מלונדון, שלפני פטירתו אמר
לו בפה מלא, שהוא מתחרט מאוד במה שדדש כל ימיו בלשון
לאומים [דייטש] והודה **שכל** באומיו לא עשו מחמת זאת רושם —
ראו עד היכן הדבר **מגיע**, שהורה ולא בוש בסוף ימי חייו —
הוא הלך לעולמו **בעיר** לונדון זקן, אולם לא שבע ימים זח"ל.

הגאון הצדיק ר' יוסף פרעסבורגר זצ"ל רב"ד במאטרסדרף,
חתן זקני הגאון הצי' ר' אהרן זינגר ז"ל, נולד במחוז סערדהעל,
אביו היה איש תם וישר ונתנה **מיגע** כפו, וכאשר שם בימים
ההמה לא היו עדיין חדרים שלמדו שם גמרא, היה במבוכה מה
לעשות עם בנו הקטן, כי לשכור מלמד מיוחד עכורו לא היה
לפי כחם — אולם אמו שהיתה מהנשים הצדקניות אמרה, יהיה
מה שיהיה ושכרו מלמד עבורו, והבטיחה להמלמד קראנע אחת
לכל שבוע — אולם כבר בשבוע הראשונה, לא היה להם
המעות לשלם.

או בעלה אמר לה במר נפשו, מה נאמר בעת שיבוא המלמד
על שכרו, באותו ערב שבת דפקה אשה בלבוש נכרית על
הפתח, ואמרה שיש לה נוצות למכור, ובאותם הנוצות הרויחו
קראנע אחת בדיוק, והיה להם לשלם להמלמד.

והיה מאז והלאה אותה אשה הביאה נוצות למכור בכל
ערב שבת, והיה להם לשלם המלומדת מריוח זה — ויגדל הילד

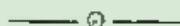
וראו שכרכה בו — ואז התחיל **לספור** בשיבת הגאון רבי יהודה אסאד **ז"ל** בעל שו"ת מהרי"א — ומאז שבע ואילך, פסקה האשה להביא נוצות — **היה** לבסוף, ואחרי ההסתלקות רבו הגאון רבי יהודה אסאד **ז"ל**, למד אצל הגאון ר' מיכאל האפמן **ז"ל**. שו"ת מפורסם בשם ר' מיכאל פאפע, והי' נודע לבעל מופת.

ראיתי בספרו תפארת יוסף, שיצא לאור לפני איזה שנים בירושלים עת"ק, שבהיותו עוד בחור, נסע עם בעל עגלה עכו"ם דרך יער, והרגיש שהערל רוצה להורגו בדרך, ונפל עליו פחד — פתאום אחזה תרדמה לאותו ערל, והוא אחז את המשיחה והנהיג העגלה, והגם שלא ידע הדרך, בא למחוז הפצו באשמורות הבוקר — דרך אשר לפי החשבון היה צריכין להגיע שם כחצות היום, ושם נתעורר הבעל העגלה ותמה...

ויהי' ד' את יוסף ויהי איש מצליח, הולך וגדול בתורה עד כי גדול מאוד, ולמד במאטרסדרף כל הש"ס ברבים, וחידש חידושים נפלאים, וזכה שם לגדל שני בנים שהיו גדולי ישראל — האחד הוא הגאון רבי אהרן פ"ב אבדק"ק באניהאד שהיה מפורסם להריף עצום, שמעו הלך בכל המדינה, והשני הגאון ר' מיכאל **ז"ל** רב"ד בעיר פאפע, ובפרט גדלותו הי' מפורסם במידותיו, שניהם עלו על המוקד ונהרגו ע"י הצוררים בעת הזעם זי"ע.

שם בספרו ראיתי מעשה נורא אשר קרה בימי סוף המלחמה הראשונה העולמית, בא למטרסדרף גענעראל רשע עם החיל שלו, ונפל פחד על היהודים ויראו צאת חוצה — ובראש השנה הלכו בפחד זה לבית הכנסת להתפלל, אולם הגאון הצדיק ר' ייסף הג"ל, שהיה איש חלוש מאוד, ישב לו על הספסל לפני

בית הכנסת, עם הקיטל והטלית שלו — ואז באותו שעה בא הגענעראל, וראה את הר' יוסף **הנ"ל**, ושאל עליו מי הוא זה, אשר מראהו הוא כנראה נאדד ואמרו לו שהוא הרב שלנו — אז השתחוה הגענעראל את עצמו לפני הרב יוסף הנ"ל מלא קומתו, ומאותו העת, נהפך להיות אוהב ליהודים.

טיפר לי בנו הגאון המפויסם רבי אהרן פרעסבורגער זצ"ל רב דק"ק באניהאד הנ"ל, בעת חתונה מאחיו הגאון רבי מיכאל זצ"ל רב"ד דק"ק סאפע, שנעשה אז חתן להגאון רבי שמואל וויינבערגער ז"ל הרב מסערדאהעל — והיה מפלפלים שם איזהו גדולים בענינים שונים — ואביו הגאון ישב לו מן הצד.

ואז היה מפלפלין באיזהו ענין, ונתהוה איזהו ספק — אמרו איזהו רבנים, הלא יש כאן הראש בית דין ממאטערסדארף, נשאלה ממנו — הרב מסערדאהעל [המתותן שלו] דחה אותם בידו [כלומר שהוא בודאי לא ידע] אז כראותו הגאון רבי יוסף הנ"ל, שמחותנו מבטל אותו — הראה גדולתו בתורה, ופיו התחיל להוציא מרגליות בש"ס ופוסקים, ונבהלו כולם מגאונותו — וסיפר לי הגאון מבאניהאד שאביו אמר לו, שעשה זאת לא לכבוד עצמו, רק לכבוד בנו ר' מיכאל הנ"ל, שידעו שאינו בנו של עם הארץ.

והגאון הלזה זכה לשני בנים גדולי תורה הללו — וביתם היה מלא תורה וכל כך היה **מפלפלין** תמיד כבית אביהם, עד שהנכרים שהיו דרים כשבינותם אמרו "מה זאת שמריבין תמיד בבית הרב".

הגאון הלזה נתלה בטוף ימיו וסבל יסורים נוראים, ושכח תלמודו — אולם אנשי מטרסדורף קיימו מה דאמרינן בגמרא מס' ברכות הנהדו בזקן ששפת תלמודו מחמת אנסו — וזכר אני, שראיתיו בימי הקיץ שישב ברחוב על הספסל עם תהלים בידו, ובני הקהלה באו לכבודו, פנים שלו היה מאיר וכמו בילד קטן.

זכינו שהיה הרבה פעמים בבית אבי מורי ז"ל, מוטל הרבה פעמים בעריסה איזהו שבועות, וכבוד גדול היה לו — פעם אחת במטרסדורף היה וחלה מסוכן, ונפל ליד גסיסה, ולקח אותי חתנו מורי הגאון שליט"א לילך עמו על בית החיים, כי לא רצה לילך יחידי על בית הקברות, והתפלל שם על קבר אשתו הצדקת מרת קראסל ע"ה, ששמעה הלך בכל המדינה, ולפלאי אני בעצמי ראיתי, שלמחרתו הלך בשוק כימי קדם.

סיפר לי מורי הנ"ל טרם שהלך לעולמו, היה איזהו ימים גוסס, וקודם יציאת נשמתו פתח את עיניו ואמר, שלפני ארבעים שנה שאל את ספר של"ה הק' מרבי ארע האלצער ע"ה [שכבר עברו הרבה שנים שלא היה בעולם] שיחזרו את הספר להיורשים, וסגר את עיניו ויצאת נשמתו, ושמעתי ההספד שהספידו אותו שני בניו הגאונים, והפליגו בצדקתו ובגאונותו זי"ע.

הגאון הצדיק רבי יחזשע בוקסבוים ז"ל, היה מלפנים רב במחוז קטן שמו מאגענדארף, ושם כבר הנהיג ישיבה גדולה, ואחר כך כאשר נתקבל הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי ז"ל לרב בעיר חוסט קיבלו אותו במקומו בעיר גאלאנטא. זכיתי לראות את הגאון רי"צ דושינסקי ז"ל בבית הקברות

בעיר מדעסבורג שהלכתי על קברי הקדושים הרבי עקיבא איגר ז"ל [הזקן] ועל קברי הגאון רבי משולם טיסמניטץ ז"ל והגאון מהר"ם ברבי ז"ל והגאון החתם סופר ז"ל — וזאת היה טרם שנסע להשתקע בארץ הקדושה, ולויתו אותו עד המסילת הכרזל.

הוא הנהיג ישיבה ביד רמה על דרך התסידות, והיה בעל דרשן נפלא, ודרש דברי מוסר בלהבות אש — והוא היה מן היחידים אשר דרשו בלשון יידיש, וקיים צוואת הגאון הק' החתם סופר ז"ל שלא לדרוש בלשון לאומים, אל הדרשות שדרש, באו ממחווות אחרות לשמוע, ואז גם הרבה בחורים מיישיבת אחרות באו.

הגאון הלזה נתגדל בעיר פאפא ממשפחת אשכנזית — ונתעלה במדרגות, עד כי גדול מאוד בתורה ובחסידות, וסיפרו לי איזהו מתלמידיו כשהיה מתפלל תפילה פשוטה בימי חול, היו יכולין לראות דמעותיו על הרצפה — ושמעתי שהיה קורא לפרקים את הרב מטערנווע ז"ל שהיה מפורסם שהתפלל בהתעוררות — והיה מבטית לו לקבץ עכורו אלף קראנען בעיר גאלאנטא, שיכוא לעורר אותם בתפילתו — זכיתי לראות את הרב הלזה במחוז טערנווע.

והיה לי הזדמנות להיות בהיכלו, כיום ד' לפני בואו של אותו רשע לעיר ווינא — ואז ראיתי צדקתו עין בעין, בדבר שנגע לגופו.

בחור אחד ירא ד' מאוד, אחד מתלמידיו, גילה לי את אשר עם לבבו, שרוצה לישא את בת הגאון מגאלאנטא הלזה, וביקש ממני ליסע לגאלאנטא ולהציע לו ענין זה — אני שאהבתי את הבחור הלזה נסעתי שמה, וחשבתי שתרכ מגאלאנטא כודאי יסכים מיר, מאחר שהבחור הלזה הוא ראשית ירא שמים גדול, והשנית אביו היה גכיר גדול. וכאשר דברתי עם הרבינו הלזה, אמר לי שצריך לדבר

אודות זה עם הרבנית פמובן — הרבנית היתה מלאה שמוחה שהציעו לה נק גבירי גיזול פיה אצל הרבנינו מגאלאנטא עדיין לא הסכים, וזלץ איזהו שעות בהחדר הלך ושוב, אז אמרתי לו — מה זה שמושב מתשבות, הלא אמר לי שצריך לזה הסכמה מאשתו הרבנית, ואני רוצה שהיא הסכימה כבר בלב שמה.

אז אמר לי הגאון הלזה האמת שהיא כבר הסכימה, אבל הוא חושב ויק, אם ויה הבחור הלזה אחר מבני העניים, אם היה גם כן מסכים לשידוך זה וירא לנפשו אולי ההסכם בלבו הוא מחמת חמדת ממון — ואחר איזהו שעות אמר לי שהוא מסכים להשידוך בכל לבבו — ונסעתי לי בבוקר. ואחר שני ימים, בא אלי פאסטקארד כתי"ק שלדאבון נפשו אי אפשר לו לגמור השידוך, בעבור שבתפילת שחרית כאשר הזכיר בתפילתו שם הבחור ואמו — הרגיש שהשמות המה כלה וחמותה — כתבתי עוד הפעם, מאחר שאין להבחור עוד אם, שכבר הלכה לעולמה, ואם כן אין לחוש לזה — וכתב לי שבכל זה ישנם שיטות בזה, ואינו רוצה להכניס עצמו לענין זה דחמירא סכנתא מאיסורא [ובכלל היתה זאת כבר בהימים שבאו הרשעים לווינא].

וכאשר באתי למדינה זו והרשעים הללו לקחו גם כן מדינת סלאוואקאי בחזקה, והיתה שם גם כן עת צרה — דברתי עם הרב מענדלאוויטש ז"ל מנהל דשיבת תורה ודעת, ושלח מיד עפידעוויט מהישיבה להגאון הלזה, אולם לא היה עוד באפשר לבא — וכתב לי מכתב בלשון הקודש אולם המכתב בא תורה, שלא נתנו הרשעים הללו רשות לכתוב בלשון הקודש, וכתב לי מכתב בלשון לאומים, ולחביבות המכתב אמרתי לדפוחו כאן — ושם כותב שלומד עוד עם מאה ושמונים תלמידים, הגם שהמצב הוא נורא מאוד.

Mein lieber Freund R. Isaac Herzog

Ich bin der beschränkte Brief zu schreiben, so wie ich
 Ihnen in dieser Sprache, wo ich mich so ungeschickt
 auszuweisen habe. Ich ist das schon nicht aktuell vor
 Jahren zu sprechen. Ich nun jedoch nicht. Ich komme
 Ihnen meiner innigsten Dank zu sagen, dass
 Sie mir so treu gedenken. Der gute Vater
 von Binnendilasse das Alle in Frieden zusammen.
 Kommen mit Glück. Gottesdienst. Kein anderer
 Trost. Sonst befinden wir uns in solch
 Sie wissen wahrscheinlich das man. Ich bin in
 Israel in der Festung in Jerusalem. Dieser
 Sie kann auch die Tage. Ich bin nicht
 schicklich. Beim 2. Jule. Dieser Zustand. Wir
 haben diesen Mann große Festung von 180
 Buchstaben. Ich bin in diesem Zustand. Ich bin
 Ihnen andererseits täglich auf einem organischen
 Kämpfen Kampf man mit materieller Sorge
 Von mania ist auch die gewöhnliche Stoff
 angeblieben.

הוא המנוח עצמו בדרך הפשטות — והיה הולך בשוק יחידי בלא גבאי — והסתיר את זריכיו — וסיפר לי ידידי הגאון רבי יעקב טייטלבוים שליט"א שהוא היה באותו מעמד. שפעם אחת השתדל הרבינו הלה לעשות עירוב באיזהו מחוץ בעיר ווינא. וקרא את מורי הגאון האמיתי רבי פישל אריק ז"ל, ושכרו עגלה ונסעו לראות את המקומות — והרב מאזריאני ז"ל וזשה שקרא אותו שיאמר לו אי שרי לעשות עירוב או שאי אפשר למצוא היתר — אולם היה בעיניו זיידוש, שפילפל עמו בהלכות עירובין עם כל המקצועות, והזכיר אפילו מספר שאלות ותשובות דברי חיים, ואמר מורי ער איז נישט נור א גדול בנסתר נור אפילו בנגלה.

והייתי ביתר עם הרבי ר' יעקב טייטלבוים הנ"ל אצל הרבי מהוסיאטין הנ"ל ובקשנו ממנו שיחתום איזהו קול קורא לטובת חברת תפארת בחורים, ובשום אופן לא רצה לתתום, שחשש שיש בזה ענין פוליטיק. הייתי בהיכל קדשו איזהו פעמים בשמחת תורה בהתקפות וכן בהדלקת נרות חנוכה — אבל הי' בהסתר ובפשטות.

ושמעתי מעשה נורא, במלחמה האחרונה בעת שכבר היה חיל הרשעים רק איזהו פרסאות מארצינו הקדושה — ואז הוא היה עומד אצל קבר הרבינו אור החיים הקדוש זי"ע — ואמרו לו שהוא סכנה גדולה לארצינו הקדושה — ושיתפלל על צרה זו — אמר להם שהיטלר ימ"ש לא יבוא לארץ ישראל — יש שאמרו שראה את שם הוי' כ"ה שהוא מדת הרחמים — האריך ימים, וכמדומה שהיה קרוב לתשעים שנה, זי"ע.

מורי הגאון רבי הושע שמשון ז"ל היה חד מגדולי האחרונים בעיר הגדולה ווינא — הוא למד בעיון גדול תורה ממש לשמחה והגם שלמד מתוך דוחק והיגו דוחק הפרנסה. בכל זה היה תמיד בשמחה — ומעולם לא עלה על פיו לדבר ממצבו.

הדבר היה ידוע שבמחוז שגולד בגאליציען, היו ג' עילויים שנעשו אחי כך גדולי ונורה — האחד היה הגאון רבי מאיר שאפירא ז"ל שעלה לגדולה ונעשה ראש ישיבה. ורב בעיר הגדולה לובלין — והשני היה הגאון הרב ק"ץ ז"ל אשר מפורסם בשמו בארשטשאווער רב, ונעשה אחר כך רב בעיר הגדולה טשערנאוויטץ — והשלישי היה הגאון הלזה הרב רבי צבי שמערלער ז"ל, שישב בחדרי חדרים על התורה כל ימי חייו.

אצלו למדו רוב הבחורים שהתעכבו בווינא, ולא נסעו לישיבות, הוא היה בנעוריו חסיד גדול — אולם אחר כך כאשר ראה דרכם של איזהו מהרביים בעיר ווינא שאינם מגדלין בניהם על דרך התורה — לא הלך עוד להיכלם — כי היה איש אמת שלא היו הרבה כמותו — ולפלאי איזהו מן הנכדים מרביים שונים, הלכו לשמוע שיעוריו, — כי ראו שכל דבריו המה לשם שמים.

וכורני פעם אחת התחיל ללמוד מסכת זכחים פרק כל התערובות, והבאתי להשיעור את ספר שפת אמת, מהגאון הקדוש הרבינו מגור ז"ל — כאשר ראה את הספר, אמר לי מה הבאת לכאן «א חסידיש ספרל» אולם בתוך השיעור הקשה איזהו קושיא, והראתי לו שהגאון שפת אמת הקשה כבר קושייתו — אז התחיל לעיין בו — וראה דברים נפלאים — אמר שלא ידע שרבי יכול להיות גאון גדול כמותו — ולא ירד עוד מהשולחן הספר שפת אמת.

היה בעל נוראה נפלא וחכם גדול. **העית** באותו מעמד, שבא אליו אחד מתלמידיו ממחוז מארמערשא, שהיה במבוכה, שהגיה את אשורו ובא לווינא והתעכב שם זיזהו שנים והיה הי" שם היגון והנחה, והציע מצבו לפני הגאון הנ"ל, ועיקר טענותיו היו על שהותנו הכטיה ליתן לו איזהו סכום, ולא נתן לו -- תיב"י הרשל הנ"ל שהק ממנו ואמר לו "ווער האט דורך אפגעגארט דיין ווייב" דהיינו שביטל כל טענותיו, ואמר לו שישע חזרה לביתו, וכן עשה.

ושמעתי **ססיוק** גם כן, שאמר לבחור אחד שהיה קשה לו לבחור בעניני שידוכים, אמר לא טוב הדבר להמתין, אולי ימצא שידוך טוב יותר אחר זמן, רק מהשלשה שידוכים **שכציין** לו כעת יבחר הטוב שביניהם — ולא יתן עיניו כממון.

בימי הזעם שבאו גדוד הרשעים לווינא סבל יסורים נוראים, ובסוף זכה לעלות לארצינו הקדושה, וגם שם ישב על התורה — וסיפר לי אחד מתלמידיו, שמעולם לא כתב מכתב לאמריקה, ולבקש שישלחו לו מעות ולבא לו לעזר — והיה רגיל לומר, שאינו רוצה לבזות את פניו מחמת כריסו. הרבינו הק' הרבי אברהם מרדכי אלטר זצ"ל הרבי מגור, נתן את בנו הצעיר לידו שילמוד עמו — כי דרך למודו וצח שכלו היה עד להפליא.

הגאון הלך לעולמו עוד צעיר לימים — והגיה דור ישרים בנים יראים ושלמים וחסידים מפורסמים זי"ע ועכ"י.

וזאת הגאון הרב קאפץ ז"ל שהזכרתי לעיל. והיה נקרא
בפי כל בארשטשאווער וזה. הוא היה גם כן הרבה שנים
בווינא, והנהיג ישיבה עם איתנו בהורית, היה מתמיד נפלא
ובקי בכל הש"ס — שמעתי מתלמידיו, שהיה מתמיד כל
כך. שמעם אחת ישיב את עצמו ללמוד בבוקר, וסיים עד
הערב כל מסכת בבא בתרא — הגאון הלזה בא מטשערנאוויטץ
לווינה אודות מחלתו, ונפטר שם צעיר לימים, כמדומה שלא
זכה להבנות וי"ע.

הרבינו הק' רבי ישראל פריעדמן זצ"ל הרבי מטשורטקוב,
אשר שמעו הלך בכל המדינות, היה גם כן מהפלטים אשר
באו בעת המלחמה הראשונה לווינא — ולא חזר עוד, רק
קבע דירתו שם — היה בעל צורה נורא, והיה לו דיעה
בכל ענין קדוש, ומעולם לא ראיתי שחוק על פניו.

דרכו היה להתפלל בחדר מיוחד, רק לפרקים בא לבית
המדרש, ואמר איזהו מן הסליחות בימי הסליחות לפני העולם
— וכן בשעת ההקפות, כליל שבת ק' עשה קידוש לפני העולם
— ומזגו לו שם כוס שני ושתי ממנו — ושאלתי על זה,
ואמרו לי משום דאין קידוש אלא במקום סעודה, לכן שתי
כוס שני — דסעודתו אכל בחדרו.

כליל שני של פסח באו להיכלו עולם, לראות הנהגתו
ולשמוע ספירת העומר — והיה לבוש בקיטעל לבן של רבן
של ישראל הרבי מרוזין זצ"ל.

וכן בהדלקת נר חנוכה באו מהחסידים לראות ההדלקה

— והיה רגיל לעמוד כחצי שעה, כמדומה שאמר ז' פעמים
ויהי נועם — ופעם אחת הייתי שם רק לכדי, וראיתיו
שולץ לבדוק חמץ, וכמדומה שהלך יחידי ואין איש עמו.

הגם שלמדתי הרבה פעמים בבית מדרשו, בכל זה ראיתיו
רק איננה פעמים, שלא היה רגיל לבוא לבית הכנסת — כי
היה חזבא אל הכלים.

בעת שפתחו את הישיבה בלובלין הוא היה מן הראשונים
בהנאומים, הרבינו הלזה נסתלק בעיר וזיען שם חמ"ס ז"ע.

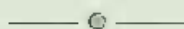

הרבינו הק' רבי אהרן רוקח ז"ל הרבי מבעלה, בא לווינא
לראות את הרופאים — כבוד גדול היה לו, ובפרט הגאון
רבי ישעיה פירסט ז"ל קירבו מאוד, ראיתי כאשר היה מוכן
לילך לבקר את הרב דשיפסול, לא רצה בשום אופן שיבא
להיכנס, בעבור שהוא היה דר במדריגה ב' — ולא רצה
שיעלה הרבי מבעלו ברגליו, מפני חלישת כוחו, ובעבור זה
צוה לסדר שולחן בחצר בית הכנסת התיצונה — והרב
דשיפסול בא למטה לקבל פניו, הגם שהוא בעצמו היה זקן
מופלג.

אחר צהריים כערך שעה שלש ראיתיו שהלך בשוק
והגבאים הלכו עם כרים גדולים שאלתי על זה, ואמרו לי
מאחר שהרבי אין לו כח לילך למטה להמקות לכן שופכין
עליו ט' קבין.

וסידרו אז בליל שבת שולחנות בחצר בית הכנסת
הפנימי, ובא עולם גדול לכבודו — וכן למחרתו בשבת ק'

— וחידושו גדול היה, במה שביטלו את מגין השני שהיו רגילין להתפלל שם בבית הכנסת, ובאותו מגין התפלל, מנינו של הרבי מבעלו בנוסח ספרד — והרבי בעצמו התפלל לפני העמוד מוסף, במדומה שזויתה זאת פעם ראשונה, שהתפללו שם בנוסח ספרד — היה איזהו שבועות במחוז זינערברון, מקום הרים קרוב לעיר ווינא.

כשהייתי במארינבאד, זכיתי לדור עם הרבי מבעלו ז"ל בבית אחת כדרך חודש ימים, והייתי בהיכלו כמעט בכל יום ויום — וכמעט אי אפשר לכתוב מגדולתו, וממה שראיתי — כי באמת לא ראיתי מאומה, כי דרכו היה נסתר מאוד, זאת ראיתי, שהגבאים לא היו שבע רצון מהנהגתו, שלא היה לו פנאי לקבל את הבאים אליו ליתן קוויטלעך, כי היה שותה הרבה לקרות את הקוויטלעך, כי ממון לא היה נחשב בעיניו, וכפרט לא היה דבר קל להיות גבאי אצלו כי היו צריכין להביא לו מים לרחוץ את ידיו פעמים בלי מספר. — ובעת שהלך לישן אמר להגבאי להקיצו בזמן מוגבל, וזירזו באומרו שאם לא יקיצו במועדו „דוא שטעלסט איין זעם גאנצען כלל ישראל“.

היו יכולין לראות, שלא היה נהנה מעולם הזה מאומה, וראיתי בעיני שגם בימי הקיץ שהיה החום גדול, היה יושב בהחדר והחלונות היו סגורים, רק בעת שהלך לחדר שני פתחו מיד החלונות, וסגרו החלונות בהחדר שהלך לשם — כאשר יצא חוצה לכש את הפעלץ, כמו בימי החורף.

איחרו מאוד להתפלל תפילת שחרית במנין שלו, והתחילו

כחצות היום, התפללו במהירות כל כך, שלא היה באפשר להשיג שיכולין להתפלל במהירות כזה — ואיחרו מאוד גם כן להתפלל תפילת המנחה — אולם מי יוכל לירד לסוף דעתם של צדיקים מאלו.

כאשר נסע הרבי מבעלו ז"ל לאיזהו מקום, היו מביאין השוחטים הסמין לכבודו — ולא הביא עמו שוחט, כי היה נזהר מאוד, שלא לגנוע בכבודו של הרב דמתא.

עוד קרוב לחמשים שנה, שהיה אז עוד צעיר לימים, שמעתי מאנשי שלומי חסידי בעלז, שאביו הרבינו הק' רבי ישכר דוב ז"ל אמר עליו גדולות, והיה רגיל כשהוכיר את שמו לומר "מיי ארעלע" ואחר הסתלקות הרבינו אביו ז"ל, לא פסקו מליסע אליו הרבה גדולי תורה כמקדם.

פעם אחת הייתי בשולחנו כשבת ק' בשלש סעודות, וראיתי שם את הרב הגאון רבי מאיר שאפירא ז"ל. אז כשהייתי במארינבאד, ידידי הרבינו החסיד רבי עקיבא שרייבער ז"ל שאל אותי אודות שידוך אחד עבור אחד מיוצ"ח אמר לו הרבי מבעלז, שצריכין לדרוש בשידוך על שלשה ענינים, על כריאות הגוף, יראת שמים, ומשפחה.

בעת הזעם, היה הרבי מבעלז ז"ל גם כן במצודה, וניצל על ידי השתדלות פה בארצות הברית — ונתיישב בארצינו הקדושה בעיר תל-אביב, ואמרו לי, שהיה לו טעם כמזם, שלא לדור בירושלים עיר הקודש — ובאו מכל המדינות לקבל פניו, ושמעו היה הולך בכל המדינות, הרבי הלזה כל

ימיזי חי חיי צער ביגון ואנחה — וכפי אשר אני השקפתי,
ראיתי שלא היה לו שום אחיזה בעולם גשמי הלזה, כי היה
רק רוחני, הרבינו הלזה הארץ ימים, כמדומה שהיה קרוב
לשמונים, ושם לן חייט כ"צ אדר ז"ת. י"ר

ומקום כאן לזכיר ענין נאה — הרבנית מבעלו שלחה
מכתב לוויצען לאשת הפראפעסאר ניימאן ז"ל, אודות בחור
אחד ממחוז מאסט מגאליציען שנחלה על האוון — ידוע
שלהפראפעסאר ניימאן באו מכל הארצות, הוא עשה אפעראציע
להמלך הענגלי ולהמלך מצרפת, ומוכן שעבור אפעראציע
שילמו לו הון רב, ובכל זה כשבאו בחורים ממדינות שונים,
בחורי ישיבה, הוא השתדל עמהם בעצמו.

ולהבחור הלזה, שעבורה כתבה הרבנית מבעלו, נתן
חדר מיוחד בבית החולים העירי אלגעמיינע-קראנקענהויס,
וקבע בעצמו מזוזה בהפתח שבו היה מונח בחור הנ"ל,
ואני בעיני ראיתי את המזוזה בפתח.

ואני בעצמי היה לי ענין עם הפראפעסאר ניימאן הלזה,
שהוא כמעט חיוב לפרסם, שיהיה לעלוי נשמתו ז"ל.

בא לוויצען בחור אחד מקאברין, אחד מחסידי סלאנים,
שמו וועלוויל זאריצקי ז"ל, ובא אלי מכתב מהרבי מסלאנים
ז"ל [וכבר כתבתי מהרבי הלזה בחלק א'] — הפראפעסאר
עסק עם בחור הלזה יותר משנה — אולם לבסוף הוצרך
לעשות אפעראציע על האוון, וזה היה לפני יום הכיפורים.
ביום הכיפורים בבוקר, הלכתי לבקר את הבחור הלזה.

וראיתי שכל הפניט שלו היה ארום — והבחור בעצמו ירא
לנפשו מאוד, באותו העת הפראפעסאר היה מתפלל בבית
הכנסת שיפשוט — והרהבתי עוז בנפשי, והלכתי להפראפעסאר
הלזה — ואמרתי לו מהמציג של הבחור וועלוועל הלזה [כן
קרא אותו הפראפעסאר גם כן] ובקשתי ממנו, אולי אפשר
לו בטובו וזגדול לילך ולהראותו.

הפראפעסאר אמר לי שילך אליו — אולם אחר צהריים
הלכתי עוזי הפעם להבחור הנ"ל, ועדיין הפראפעסאר לא
היה אצלו — ולא הרהבתי עוז בנפשי, לילך ולהזכירו עוד
הפעם.

אולם במוצאי יום הכיפורים, טרם שנסע לביתו (כי
הקאר שלו כבר המתין עליו לפני בית הכנסת) הלך לבקר
את הבחור הנ"ל, אמי מודתי ז"ל כיבד את הפראפעסאר
שישחה מקודם קאווע חם, ולא רצה בזה, רק הלך מקודם
לראות את הבחור, ואחר כך שתה את הקאווע.

הרבינו הקדוש הרבי מטשורטקוב ז"ל, שלח בחור אחד
מבית מדרשו, עם חולה אחד, להפראפעסאר ניימן הלזה —
כאשר אמר לו הבחור שבא בפקידת הרבי מטשורטקוב, דיבר
אליו הפראפעסאר בקול רם, ואמר שאינו יכול לרפאות כל
החולים — הבחור הלזה ראה בזה פגיעה בכבוד רבו ואמר
לו, אם כן נילך לפראפעסאר אחר — והלך לו.

הפראפעסאר הרגיש מיד, שלא טוב עשה בזה — ורץ
אחריו ופייסו, כמדומה לפי זכרוני אמר לו, שצריך להראות
להערלים דשם, שאינו משתדל עצמו רק עם יהודים.

זכורני כשהיה בתוך השנה לפטירת אביו, התפלל כמעט
 בכל יום לפני העמוד — וכן כמעט בכל שבת ק' בא דרך
 מרוחק לבית הכנסת להופלל — הוא היה מן היחידים שקיבל
 רשות לעזות את ארץ הדמים, בעת שלא נתנו עוד לשום
 יהודי רשות לצאת, הוא נפטר כאן מנויארק בשתיקה,
 תהיה זכרונו לברכה.

והיה שם בחור אחד ירא ד' שלום לעווין ע"ה מתלמידי
 הגאון רבי שמעון שקאף ז"ל — הפראפעסאר גייטן הנ"ל
 השתדל עמו גם כן זמן רב, ולבסוף הוצרך לעשות לו
 אפעראציע — וידוע שהאפעראציע היו רגילין לעשות בבוקר
 לפני חצות היום — אחר הצהריים הלכתי לבית החולים,
 לראות את הבחור הלזה — ושאלתי אותו על שלומו אמר
 לי „גוט איז גירעכט און זיין משפט איז גירעכט“ זאת היה
 אומר בניגון כדרך ישיבות ליטא, דברים אלו אמר פעמים
 בלי מספר — ואמרה לי הנזירס דשם, שהוא עדיין ישן
 מחמת הנארקאזע, ומה שהוא מדבר הוא רק בחלומו, כתבתי
 מעשה זה, שיכולין לראות מזה, — שמן הסתם אמר דברים
 הללו בעת שקשרו אותו על השולחן, וישן מתוך כוונות הללו
 ושפתותיו היו עוד מרחשין הדברים, ועיין במסכת תענית
 גביה יאשיהו המלך מה שאמר עליו ירמיהו הנביא ז"ל.

וזהו שם ג"כ בחור אחד תלמיד חכם מופלג שעשו לו אפיקורסיות על החוטם — ובעת האפיקורסיות הוצרכו לתת "נעורים" וזה שממנו בא הריאה לעין אחת מעיניו. והבחור הלזה היה זולין גבור מאד, ממצבו הנורא — והלכתי עמו לאחד מהרופאים היותר מומחים — ואמר לי בפה מלא, שאינו יכול להחיות מתים, כי מאחר שנחתך הגיד, שממנו בא הריאה להעין, אי אפשר עוד שיראה, וכעת בחור הלזה ידע מצבו, וביקש ממני שלא לגלות הדבר, וכן הסוד כמוס אצלי גם היום, כי הבחור הלזה הוא כעת רב מפורסם.

ואני כותב זאת שיש ללמוד ממעשה זה הרבה — הבחור הלזה נסע לביתו ולא הגיד לשום אדם מזה — וכי מי ידע, אם רואה על שני עיניו או רק בעין אחת, ונשא שם אשה — והכל מחמת שלא הגיד מזה לשום אדם, כי מחמת ששתק זכה לכל זה.

ועוד דבר אחד בפרק בית החולים — היה שם אברך אחד שמו אברהם אהרן ז"ל, הוא היה תולה על החוט השדרה שלו, ומחמת זה הלך כראשו כפוף, עד חצי גופו — הוא היה בעל מידות רמות במצבו הנורא, השתדל עבור עניים אחרים.

ומאחר שהתגורר בווינא במצבו הנורא איזהו שנים, והלך מפראפעסאר אחד להכירו ואין תרופה — בסוף מצא את הפראפעסאר מארבורג שדיבר אל לבו — שרוצה לעשות על החוט השדרה אפיקורסיות, אולם אמר לו גם כן שהאפיקורסיות

היא מסוכנת — ובא אל הרבה פעמים עבור עצה, כי היה ידא לנפשו — וזי מי יוכל להתייעץ לו במצב נורא כזה. לסוף שהסכים להאפטרזאציע — אחר צהריים הלכתי לבקריו והיה עוד נשמתו בו, אולם לא יכולתי לדבר עמו — ולמתנתו בבוקר הייתי נבוך והגם שבבוקר אין מניחין לבקר בבית החולים בכל זה הלכתי לבית החולים — אולם לא היה עוד בין החיים, נתבתי זאת שלא להניח ללמוד על גופו ושיעשו עמו נסיון, שהוא בעצמו חשש לזה, שרוצים ללמוד אצלו — וכן היה, שאחר פטירתו חתכו מיד את גופו. היה נפש יקר מאוד וחבל על דאבדן.

הרבינו הק' הרבי ישראל האגער זצ"ל הרבי מווישניצא, היה איזהו פעמים בווען, כי היו מתגוררים שם הרבה חסידים שהסתופפו בצלו, והיה לו שם בית חסידים הנקראת על שמו — הוא היה מפורסם לאוהב ישראל ובעיני ראיתי שהיה מנהגו לנשק את בני משפחתו, וגם איזהו חסידים בפני העולם בגלוי — הוא היה תמיד בשמחה — ובכל זאת בליל שבת קודש באמרו שלום עליכם, ורבין כל העולמים ולגו הדמעות מעיניו.

הוא האריך מאוד בהנהגת שולחנו איזהו שעות עד חצות הלילה, ואחר כך הלך לחדר שני, ושם ערכו עוד הפעם שולחן, בזמירות עד אישון לילה.

וכן אחיו הרבי מאנטעניע ז"ל בא שמה לפרקים — כי היה להם בית חסידים ביחד — עליו אמרו גם כן, שהיה

למדן מופלג, והיו רגילין לילך אצלו בחזורים מופלגים לדבר עמו בדברי תורה.

שני הרבנים הללו רוב החסידים שלהם היו בערי מארמערשא ובמחוזות הקארפאטען — וזיתי לפני המלחמה באיזהו מן המחוזות האלו — והיה כאפשר לחבר מזה חיבור מיוחד, ממה שראיתי שם, ושם במדינה אנשים פשוטים — נהגו כמו התלמידי חכמים, שהלכו עם שטריימלעך ובלבושי החסידות.

העניות היה שם גדול מאוד, וראיתי בעיני שבימי הקור, הלכו ילדים קטנים בלי מעלים — והיה הרבה משפחות שלא היה לפי יכולתם לאפות פת, רק אכלו כל ימי השבוע ראזאווע, הוא לחם הנעשה מקוקערנץ [קארן] והרבה משפחות היו ממה שהי' להם גן אחורי ביתם, ומשם לקטו הירקות — ובכל זה היו הרוב משלהם אנשים גבורים אנשי מדות בקומה, כי האויר היה שם זך מאוד, היו יושבים בין ההרים גדולים, הרי הקארפאטען.

וראיתי בעיני בכל זה, כשבא אחד מהרביים הללו למחיצתם, נתנו העניים האלו כל כך — וכמעט ברור לי שלא נסעו הרביים האלו עם כל כך מעות, מעיירות גדולות כמו שנסעו ממחוזות האלו דמארמרוש — כי המה היו חסידים בלב ונפש, ונתנו מכיסם עד הפרוטה האחרונה, ויש מהמה שמשכנו את כליהם, להנות את הרביים הללו.

שאלתי שם תלמיד חכם מופלג, כמה מעות הוא צריך להחיות את משפחתו, שהיה לו משפחה גדולה — אמר לי, שאם היה לו שלשה אלפים כתרים בשנה היה לו פרנסה, אולם אינו מרויח כל כך בשנה אחת, וזאת היה לפי החשבון בימים ההמה פחות ממאה דולאר — ומחמת דוחק הלזה

נסעו מהרבה בתינו, זכאורים וכן הבתולות למדינות אחרות
כמו בעלגיען ואמריקה — ושלחו לביתם להחיות את נפשם.

וביתי ליסע מעיר יאסין עם בנו של הרבי מאנטעניע
הנ"ל שהיה הרבי והאחרון לבית מאנטעניע זצ"ל [שהיה אז
בבר ויני] ובכל הדרך ישנו על מסילות הברזל ולמד בהתמדה.

כשהייתי במחוזות אלו בערב שבועות דיברו עלי איזהו
מהחסידים ליסע על תג השבועות להרבינו הגאון רבי חיים
אייזיק האלברשטאם ז"ל הרב דסלאטפינע, והיה לי הנאה
להכיר את גדול בתורה הלזה — וחזן ממה שהיה גדול
בתורה היה בעל מדות והתפלל בהתלהבות — ולא בחנם
כאשר מתה עליו אשתו הראשונה נתן לו חתנו הרבינו הק'
מסיגעט ז"ל את אחותה לזיווג שני — וכאשר קירב אותי
ביותר בתג השבועות דברו אלי החסידים שלו שאבוא גם
בשבת אחר השבועות עמהם לראתעו, כי הרב מסלאטפינע
הנ"ל יהיה שם — ונסעתי ובאיזהו שעות הללו מצאתי בעיניו
חן כל כך, עד שכתב לי מכתב הלזה לברך אותי בברכת
מזל טוב.

ਮਾਨ ਸੰਗਤੀ ਦੇ ਮੁਖੀ

17/11/2019

09:12:01 57.0

[illegible]

כאשר נסעתי למחוזות האלו פעם אחת איהרה מסילת הברזל בערב שבת ק' — הוצרתי לירד, ושבתי בשבת זו בעיר **ספנקע**, הכיתי להכיר את הרבינו הק' הרבי מספינקע ז"ל — וזאת היתה בשבת קודש שלפני סליחות — והתפללתי אצלו סליחות, הרבי בעצמו התפלל סליחות לפני העמוד בהתעוררות רב, פניו היה נורא מאוד, — ומעולם היה לי השתוקקות להכירו — כי חסיד אחד בעיר ווינא שהיה מן החסידים מרבי אחד שהתגורר בווינה, אמר לי פעם אחת בסוד, אני הולך לרבי הנוכחי, אולם חסיד אני מהרבי מספינקע, **ונסע** בסוד סודות להרבי מספינקע, ודיבר עליו גדולות.

כשהייתי בעיר בערעגסאס הלכתי לקבל את פני הרב הצדיק רבי אהרן ראטה ז"ל וכבר ידעתי, שהיה בעיר וויען אודות חולשת כוחו — בשלש סעודות אמר תירה בבכיות — ונהרו אליו לרוב הבחורים, וגם קירב הרבה נפשות מן השוק מבית החפשיים — בתחילתו שהתחיל להתנהג היה דרכו תמוה מאוד, והרבה מן החסידים לא הלכו להיכלו — והעיקר שלא היה מגזע צדיקים [כן שמעתי] אולם בכל זה, מאחר שכוונתו הי' רק לשמים, עלה ונתעלה והעמיד תלמידים רבים, ומחיבור שראיתי יכולין לראות שאדם גדול היה — וכפי השמועה יש לו כעת הרבה חסידים בארץ הקדושה זי"ע.

הורבינו הק"י הרבי משאבנע ז"ל היה בווען אודות מחלתו בבית החולים, ופעם אחת אחר הצהריים, קראו אותי לבא מיד לבית החולים, כי היה גוסס רח"ל — וכשבאתי שמה היה שט הגאון הרב מאלטשטאט ז"ל ועוד איזהו חסידים — אולם הגסיסה שהה הרבה שעות והלכו להם, והייתי שם רק עט עוד חסיד אחד, כמדומה שהיה הגבאי שלו — ורק שנינו היינו שם בעת שיצאת נשמתו הטהורה — היה בעל צורה נורא מאוד.

והובילו אותו לבית החסידים שלו — ולמחרתו הוליכו אותו למסילת הברזל נארטבאקן להביאו לקבורה לגאליציען — ובהלוויה היה רק עולם קטן — והפלא שאו היו בווען רבנים למאות, שכאו להכנסיה הגדולה הראשונה — מן הסתם לא ידעו מפטירת הרבינו הצדיק הלזה — מחמת שהעולם היה בהול כפתיחת הכנסיה — כי הלוי' הי' בימי פתיחת הכנסיה הגדולה, זי"ע.

מחיי המוריניו רב יעקב ראזענהיים ז"ל כבר נדפס הרבה, ובכל זה אני כא להוסיף דברים ששמעתי מפיו, וממה שראיתי — ידוע שהוא היה מיחידי סגולה גם כדור שלפנינו, ומכל שכן כדור האחרון — והגם שאין סוד שלא היה למדן — ובכל זה היה נחשב לגדול הדור לפי ערכו.

הייתי באותו מעמד בהכנסיה הגדולה, שנכתר בשם מוריניו הרב, כמעמד יותר ממאה גאונים וצדיקים — כי ההשקפה שלו בתוכן היהדות ללמוד דעת את העם, היה כערך גדול

בתורה — ודבר כזה היה יקר המציאות באנשים כאלו, הוא דקדק בכל מצוה לעשותו בזהירות, והשגיח על מדינתו מדינת דייטשלאנד, שלא יפוזרו או פריצות בעיני הדת ומנהגי הקדמונים, עד בקום שירו מגעו.

בטיק **זחיה לו היה** פניק מרגליות, ודיבר חמיד מעומק לבו בלהבות אמו, ודבורים שדיחו עשו רושם גדול לכל השומעין — זכיתי לשמוע זרבה ורשונה, ולא היו צריכין להיות מן המבינים, להרגיש שאוצר דמעותיו בכל הכוחות, שלא לבכות לפני השומעין — היה חכם גדול להסתיר דרכיו, אולם סוף הכבוד לבא, דברים כאלו מבצבצין וגראין לכל, והעידו הכל ונהפרסם צדקתו — הוא הגבר שנתגדל במדינת דייטשלאנד, ובכל זה היה לבו נוטה לחסידות.

זכה לזה, בעבור שהתחבר עם גדולי החסידים ממדינת פוילען, והשפיל את ראשו לפניהם — וידע שבני מדינתו צריכין ללמוד הרבה, מצדיקים וגדולי תורה ממדינות אחרות.

הייתי עם המורינו ר' יעקב הנ"ל על ימי חג הסוכות באחד ההרים, והיה לי עמו שיחה, וראיתי בעת שקיבץ ההושענות עשה זאת בהתלהבות ובשמחה, והכל בהסתר, פניו היה מאיר תמיד, והיו יכולין להכיר שאינו איש פשוט — הגם שהיה אז בערך שמונים שנה.

וכבר כתבתי ממה שסיפר לי כליל הושענה רבה בסוד, שראש המדינה אמר לו בסוד, וציוה עליו שלא לפרסם, ששורפים את הקדושים בכבשונות — ואז באותו לילה כאשר הלכנו באישון לילה, שאלתי אותו מתי לפי דעתו יבוא משיח — ואמר לי זמן, ולא הסכמתי לדבריו.

באותן הימים סיפר לי הרבה מאכיו, שהי' גובר צדקה מהשר ר' שמעון וואלף רוטשילד ז"ל, והפליג מאוד מצדקתו

של השר, ואמר לי שיש לו חיבור מוכן לדפוס, **סימני חיי** **שלי** אותו צדיק, אולם אין לו מעות לדפוס אותו — וכחכתי לו **אחר ציונו** שנים לארץ ישראל, שישלח לי את החיבור ואני **מדפיס** אותו על הוצאותי בשותפות — ולא קבלתי על זה **ושלח** — יוכל להיות שלא הסכים להצעתי, וגם אפשר מאחר ש**כבר** היה זקן מופלג יותר מחשעים שנה, לא היה **לפי** כהו עוד להשיב — יהיה איך שיהיה, היה טוב שהיורשים שלו יודפסו את חיבור הלזה, שידע העולם ששר גדול כזה יכול להיות עומד בצדקו — ואין אונס לעזוב דרך התורה מחמת עשירות.

וראיתי לגבון, להעתיק כאן מהמכתב שכתב הגאון הכתב סופר **ז"ל** במארינבאד, וזה לשונו: ועל דבר רפואה בעסקי פה, רוב היום בשתיית מים ובטיול ויש לי סימני רפואה, אבל סימנים כאלו לאו דאורייתא, כי יש בהם **ביטול** תורה הרבה דברים ודיחיד, כי מעט זמן הנשאר באים מקבלי פנים עד **כי** גלאתי הגם כי רובם ככולם נכבדים ויקרים המה, גם **על** ידי השר הצדיק נ"י [הוא השר שמעון וואלף ראטשילד ז"ל] יש **לי** בטולים, אבל יש **לי** נחת רוח של רוחני בכל פעם שבא אלי ואני אליו, כי מוצא אני בו יותר ויותר, אין לשער ולספר גודל צדקתו וקדושתו ובקיאותו, ורגילותו בגמרות הרבה ובסוגיות, ואי אפשר לכתוב, כי רחוק להאמין ברוך ד' שככה לו בעולמו.

ושם בספר איגרות סופרים הביא, שהיה רגיל לשלוח סמוכין גדולים לישיבות שונות, וכאשר באו להיכלו תלמידי חכמים, היה רגיל לדבר עמהם בדברי תורה, לראות ולבחון את מהותם ומדרגתם בתורה, כדי שידע את אשר לפניו בענין הסך שנתן — ואיזהו פעמים בשבוע היה לו זמן מיוחד לקרות המכתבים והבקשות שכאו אליו, והוא בעצמו קצב הסך מה שישלחו להמבקשים — הגם שהיה לו לזה נאמן

בית כנזכר — וכאשר בא אליו מחבר ורצה לדפוס איזהו חיבור וישר בעיניו, הוא שילם כל הוצאת הדפוס, ז"ע.

את הגאון ר' פסח פרוטקין ז"ל חבר הזכרתי בחלק ראשון, שהיה ידיד נאמן עם הגאון ר' מנחם זעמבע ז"ל. וכאשר הייתי במארינבאד הפגשתי אותו עוד הפעם, כי היה שם איזהו שבועות — ובימים ההמה שמעתי ממנו דרשה שדרש בעניני שבת בלהבות אש.

ופעם אחת קרא אותי שאלך עמו לאיזהו מן הגנות דשם — ואז אמר לי שיואמר לי משל שלא נדפס עיין — ולא הבנתי על אתר, מדוע הדגיש לומר שלא נדפס עדיין, אולם שוב נתישבתי — שכודאי הוא הוא בעצמו היה המחבר — ומפני חביכות הדבר ששמעתי מפר"ק, אמרתי להדפיס המשל כאן —

מלך אחד הלך למרחקים, ופתאום נפלו עליו לסתים ואמרו להרגו וליטול את כל אשר לו — והמלך לא הלך יחידי, ומסרו שלשה אנשים את נפשם להציל את המלך, ואחר מלחמה כבידה עלתה בידם — והמלך שהיה אז מבוהל מהאסון אשר קרהו, אמר לשלשה אנשים אלו — שיכולין לבקש ממנו עד חצי המלכות ויתן להם.

האנשים האלו בקשו מאת המלך, שיתן להם רשות ביום פלוני לילך לאוצרותיו, וליקח את כל אשר ירצו — המלך הבטיח להם זאת, ונתן להם כתב שביום פלוני יותן לשלשה אלו רשות, ליקח מאוצרי המלך כל מה שירצו — ובתנאי שלא יקח מקודם מאומה מאוצרי המלך.

המלך בא לביתו, ונתיישב בדבר זה, ואמר הלא באמת יכולין ליקח כל ולהריק כל אוצרותיו — לכן קרא יחד יועציו שימצאו עצה מה לעשות, כי כתב אשר נתן המלך, עליו אין לזשים.

ואחר התיישבות בהענין אמרו להמלך, שאין לדאוג מחמת זה — כי לאנשים אשר עשו כזאת, צריכין לעשות קבלות פנים, ולנבדם בלאומים, — ולעשות סעודה גדולה עבורם — וליתן להם משקאות המשכרים עד שיפנה היום — וממילא לא יהיה להם זמן לילך לאוצרות המלך, ויטב הדבר בעיני המלך לעשות כן.

ויהי היום והנה שלשה האנשים באו לעיר המלוכה — ועשו להם קבלת פנים כאשר יעצו —

אולם אחד מהם היה חכם גדול, הוא הבין מעצמו שיעשו לו כבוד גדול — אולם אמר בנפשו מה לי לכבוד זה, הלא אם אהיה עשיר יהיה לי כל הכבוד, ולא רק יום אחד אך כל הימים, לכן הוא לא השגיח אליהם והלך ישר לאוצרות המלך, ולקח אבנים טובות וכסף וזהב כל היום עד הלילה —

השני היה מבוהל מהקבלת פנים, ומהנאומים גאים ומכל הכבוד, אך כחצות היום חשב, הלא היום יפנה וצריכין ליקח מה מהאוצרות שלא יבא לביתו ריקם.

אולם השלישי הלך גם כן להסעודה, והשתכר וישן עד הלילה ובא לביתו ריקם.

הקב"ה שלח את האדם על האדמה, שישנם שם כל הכבוד המדומה — אולם יש שם אוצר של תורה הנחמדים מזהב ומפז רב — מי שהוא חכם הוא ממלא כל ימיו בתורה —

ואז יהיה לו כבוד כל ימי חי עולם הבא והוא ממאס
בכבוד המדומה שהוא ויק' לזמן קצר, אולם ישנם אנשים
הגם שאבדו זמן רב בהבלים כאלה אבל המה שבים בתשוכה
שלימה לא' וחי וקיים ומלך עולם — אבל השוטים האלו
שומבליט כל ימיהם בהבלים, במה יבואו לביתם.

— 2 —

רבינו הגאון הצ' רבי יצחק זליג מרגנשטערן ז"ל הרבי
מסאקאלאו ז"ל היה בווען על שני כנסיות הגדולות, והייתי
רגיל להיות אצלו כמעט בכל יום, מאחר שהיה דר ביחד
בכנסיה הגדולה השניה עם הגאון האדיר ר' מנחם זעמבע ז"ל
— ובא פעם אחת גם כן אודות מחלתו, ועשו לו שם
אפעראציע והלכתי לבקר בבית החולים, היה מפורסם לחכם
גדול — והיה בקי ברפואות, והיה בעל צורה נורא.

סיפר לי חתנו הרה"ג הצ' הרבי מנאווינסק שליט"א,
כשהיה בארץ הקדושה שמע מהי"ש יונגרייז ז"ל — כשהיה
הדין תורה המפורסם בארץ ישראל, והיה שם הרבינו הגאון
הק' הרבי אברהם מרדכי אלטר זצ"ל הרבי מגור — והרבי
מסאקאלאו הנ"ל וכן ישב שם הגאון ח"ה לעווין ז"ל הרב
מבענדין, וכאשר נגמרו שם עם הטענות, ונגמר הדין —
אמר הרבי מגור, להרבי מסוקלאו שיכתוב את הפסק דין,
אולם הרבי מסאקאלאו אמר שהרב מבענדין יכתוב את הפסק
דין, אולם הרב מבענדין סירב את עצמו לכתוב, שוב אמר
הרבי מגור עוד הפעם להרבי מסאקאלאו, מאחר שהוא יודע
היטב לכתוב שיכתוב את הפסק דין.

אמר לו הרב מסאקאלאו להרבי מגור — בימי הרבינו

הקדוש הרבי מקאצק וצ"ל. נגזרה גזירה על הקרעטשמעס היהודים שלא למכור עוד יין שרף, ומחמת שזה היה עיקר פרנסתם, מתוועדו יהדיו ושלחו איזהו שלוחים להרבי מקאצק, שיתפלל עליהם על גזירה זו — אולם הרבי מקאצק אמר להם — מי יאמר טעריכין להיות פרנסה מיין שרף, הלא ישנם מטהרים אחרים, שאפשר להרויח בהם — או אמרו לו, הלא החסידים שהולכין לרביים, מכפר לכפר, ומעיר לעיר, והלא להם הוא חיות שבאים לחגם עצמם לקרעטשמעס, ושותים זה עם זה לחיים — על זה אמר להם הרבי מקאצק ו"ל, לכו אל רבי יעקעלע בלענדאו ו"ל [שהיה צדיק מפורסם מתלמידי החוזה מלובלין וצ"ל] הוא איש תם והוא יאמין לכם טענה זו — שכל כוונתכם הוא להחיות את החסידים — אבל אני יודע שכוונתכם רק להרויח.

ולכן הרב מבענדין הוא איש תם, יכתוב הוא את הפסק דין [דהיינו שלא היה שבע רצון מהפשרה שנפסק שם].

בעת הכנסיה הגדולה השניה נסע הרבי מגור וצ"ל למחוז באדעץ, ואז ישב בשולחנו בשלש סעודות הגאון ר' מנחם זעמבא ו"ל, ואז שמעתי שאמר דברים נפלאים בנגלה ובנסתר. הרבי מסוקאלאו הלוח הלך לעולמו, איזהו ימים אחר שהרגו את בנו הגה"צ הרב מווענגראו ו"ל — מתוך הצער — וי"ע וד' ינקום את דמם.

ומקום כאן להזכיר בחור גדול בתורה, שהביא קצת חיות בעיני הלימוד אצל הבחורים — והוא הבחור היקר הגאון רבי יוסף שטיינהארט ו"ל — אני בעיני ראיתי מכתב

התרה, שקיבל מהגאון והגדול רבי מאיר אריק ז"ל הרב מטארנאוו, אשר בו כותב עליו בזה הלשון "עיניו כיונים על אפיקי וזש"ס" ובס' ~~שחמ"ד~~ אומרים, שמורי הגאון הקדוש הרבי משהנו ז"ל אמר, שאם לא היה בתור היה אומר עליו שהוא גאון.

הבחור הלזה מצבנו היה נורא מאוד — בעבור שאביו היה איש עני — ואפשר שהיה גם כן חסרון אחר במשפחתו — לא היה יכול למצא שידוך הגון, הגם שהיה מפורסם בכל המדינה לגדול בתורה, ולבסוף נעשה חתן עם נערה אחת, אולם היתה קצת חולה, וכאשר ירא מחמת זה לישא את הנערה גלה לעיר ווינה — והיה שם איזהו שנים, ואני בעצמי הלכתי עמו לרופא מומחה, ואמר בפה מלא, שלא ישא את הנערה, כפי אשר צייר מחלתה —

מצב כזה היה באיזהו מדינות, שבחורי תלמידי חכמים היה קשה להם למצוא שידוך, ולרוב היה צריכין לילך ולבקש שידוכים ממדינות אחרות — ובדבר זה, ברוכה מדינת ארצות הברית, שישנם בתולות למאות, שרוצין בדוקא שיהיה הבחור תלמיד חכם, ועוד יותר שרוצים שהבחור יקבל על עצמו לישב באהלו של תורה, גם אחר החתונה — וישנם שמקבלין על עצמן לבקש פרנסה, ובתנאי שהבעל ישב באהלו של תורה, וברוך שככה לו בעולמו.

הגאון המפורסם הרב מנחם מנוש כאבאד הרב מטארנפאל ז"ל היה בווינא בסוף ימיו, ומשם נסע למדינת שווייץ אודות מחלתו — ומלפנים קבלתי מהגאון הלזה שני מכתבים שהיו

נחוצים לדפוס, אולם אי אפשר לי למוצאם, ונדפס מכתב אחד בעתון לפני כערך ל"ה שנים — ותוכן המכתב היה אודות לימוד בספרים חיצוניים, ומתב שם דברים בלהבות אש, שמעתי שגם בספרו שו"ת מבצלת השרון האריך בזה, ואין הספר כעת תחת ידי.

אחיו הגאון רבי ארי' ליבוש באבד ז"ל הרב מפאד" וואליסטיסקי, היה גם כן איזהו שבועות בלוינא, והיה קרוב אליו מאוד, כי הלכתי הרבה פעמים לבקרו — וכן בא אחר כך עם אחיו הנ"ל עוד הפעם, ואז חזרו הענין הלזה, וקירב אותי ביותר מהמת זה.

ובענין הלזה באתי גם כן עם חליפות מכתבים עם הגאון מפראבינצ' ז"ל, וכאשר בא ללוינא והיה בבית החולים של ראטשילדשפיטאל, הלכתי לבקרו ואז התנצל לפני בענין זה, ואמר לי שיטתו הוא כשיטת הגאון מטארנפאל, אולם היה ירא להשיב אז, מחמת שבעירו היו הרבה חסידים מרבי פלונג, ואם היה משיב היה נצמח מזה מחלוקת, לכן היה מוכרח לשתוק.

כבר הזכרתי את שם הצדיק רבי יחיאל אראנאוויטש ז"ל, שהיה חד מיחידי סגולה בעיר הגדולה וויען — הוא בא בימי המלחמה ממדינת רוסיע, ואבד הכל והיה יחידי בעולם — כל החיות שלו היה לשמח ולהחיות אנשים מרודים, והגם שהיה חי כל ימיו חיי צער היה תמיד בשמחה, ושימת את האחרים, כלתי רבי יחיאל לא היה שמחה בשלימות הוא ברקידותיו ובשירות ותשבחות, פעמים גם בלשון רוסיע, שימח א' ואנשים היה רגיל לומר השירות המיוחסים להרבינו הקדוש מברדיטשוב זצ"ל.

הוא הקדיש כל ימיו לחביא מאכל לעניים ולבקר את החולים — היו הרבה עניים שסמכו כבר עצמן על מה שביא להם רבי יחיאל ז"ל על שבת ק' וכן גם בימי החול — אולם השאלה מאין ליה מאכל שהוא בעצמו היה עני ואביון, וכל מחיתו היה ממה שמכר לפדקנים איזהו ספרים — הוא הלך לביתו של איזה מהגמירים — שכבר ידעו מצדקתו — והוא בא במליון זקים ומילא אותם בכל טוב, ושפך מהכלים המלאים לכליהם של העניים בביתם — וצריכין לידע, שהעניים בווינה היה עניים ממש במשמעו, שלא נתנו שם וועלפיער או סאשיל סעקווריטי — והיו אנשים ומשפחות שמתו ממש ברעב ל"ע.

היה דרכו לבא באישון לילה לבית המדרש שלמדו שם הבחורים פעמים גם דרך החלון, עם כל טוב בידו מינו מזונות וטשאקלאט עם טיי קענדל ועשה טיי — מאין לקח, זאת היה תמיד הידה — העיקר שבא להחיות את הבחורים שלמדו.

בסוף ימיו היה לי עמו שיעור ולמדנו רבינו יונה על מסכת ברכות, ומזה הלימוד היה לו חיות, שידוע שדרכו של הרבינו יונה ז"ל לילך מתוך הלכה לדביקות — ואז כשבא לענין כזה יצא מהכלים.

שמעתי מידידי הגאון ר' אברהם יעקב טייטלבוים שליט"א — הרה"ח ר' אהרן ארנשטיין ז"ל קרא את רבי יחיאל הנ"ל על הסדר — והר"א הנ"ל דירתו היה במרחק, ובליל פסח המתין איזהו שעות על רבי יחיאל ולא בא, לכן התחיל בהסדר לומר ההגדה — ואחר כך אמרו לו אשתו שילך נא למטת ולראות אפשר שרבי יחיאל אי אפשר לו ליכנס בעבור שהפתחים בווינה נסגרו אחר שעה עשירית —

והלך למטה והנה רבי יחיאל עמד לפני פתח הבית ואמר
ההגדה בהתלהבות כל כך ופניו היה בוערים, וכמו שהיה
שולחן ערוך לפניו — עד שהצריך להקיצו שיבוא למעלה.

פעם אחת ראה איזהו תמיה באינהו ביאור הגר"א ד"ל
ובשמתה הלך להיכלו של הגאון ר' משה'נו ז"ל והראה לו
אור תמיהתו — [כי אצל החסידים היה עוד נשרש במה
שהגאון מוילנא ז"ל יצא נגד החסידות] אמר לו הרבי רבי
משה'נו בפנים שוחקות — דוא טראג דיר ווייטער דיינע
פעקלעך [היינו לעניים] און לאס דיע תמיהות פון גאון
איבער פאר אנדערע.

היה אז צעיר לימים כמדומה רק כערך ארבעים שנה
ונהלת על הלב והיה מונח אינהו שבועות בבית החולים —
ואחר שהוטב קצת מצבו שכרו לו אינהו מהידידים שלו חדר
בהאטעל רוסעי — והיה בערב שבת כחצות היום י' אדר
ראשון, הלכתי לבקרו, ומצאתי שם גם כן את ידידי הרה"ג
רבי יעקב טירקל ז"ל [שנעשה אחר כך גאון מפורסם].

פתאום אמר הרבי יחיאל הנ"ל שרוצה לילך לביתו,
ואינו רוצה להיות עוד בהאטעל — הפצרנו בו — לאן אתה
הולך — שהחדר שהיה דר בו היה חדר אפל — אולם הוא
עמד על דעתו שבשום אופן לא ישאר בהאטעל על שבת
קודש — ואז הביאו אותו לחדרו, ובאותו ליל שבת י"א
אדר ראשון יצאת נשמתו מתוך הרקידה [והיה זאת לנס,
כי אם היה מת בהאטעל היו צריכין לפנותו מהאטעל בעוד
שלש שעות אחר הפטירה, מחוק המדינה].

אחרי מטתו הלך הרבינו הקדוש הרבי משה'נו ז"ל
הרבי מבאיאן והגאון רבי יצחק ירוחם מאלטשטאט ז"ל
והרבה חסידים ועניים שאבדו מחייתם בהסתלקות צדיק הלזה

— לא הניח אחריו מאומה וקבעו הטובים ומסירת
נפשו לעשות חסד עם המה זכרונותיה זי"ע.

איזה ימים אחר פטירתו ישבנו איזהו בחורים בווישניצער
קלוז ויהי רגיל להיות שם איש ירא ד' ר' הרשל"ע
גרויער ז"ל — איש לא הכירו והוא היה אחד מילדי רבי
יחיאל הנ"ל... דהיינו רבי יחיאל פרנסו — אמרתי לרבי
הרשל"ע הלזה "אפשר וואלט איר גיטרונקען א גלאז טיי"
אמר לי "אין דיע שלושים פון רבי יחיאל קעגן מען זיך
נישט אזוי ברייט פיהרן" מזה יכולין להשיג העניות שלו
דשתיית טיי היה נחשב אצלו ענין הרחבת הדעת.

את צדקת הר' הרשל"ע הלזה לא ידעו, אולם הצצתי בו
היטב הוא דבר רק בנחת, ורק מעט, אולם השיב תמיד
בפנים שוחקות, ובעיני ראיתיו שאכל פעם אחת במחזיקי
הדת, ונתן מפתו לאכול לתינוק עני — צרות ישראל היו
יכולין להכיר אם רק ראו אותו.

וסיפר לי בחור אחד תלמיד חכם מופלג גם כן אחד
מילדי הרבי יחיאל הנ"ל שהוא היה דר איזהו שנים בחדר
אחד עם הרבי הרשל"ע וראה שהיה שוכב תמיד על הקרקע
גם בימי החורף — וכאשר שאל אותו הלא יש מטה מוכן
לפניו, אמר תירוצים שונים — והפליג מאוד מצדקתו של
הר' הרשל"ע הלזה, זי"ע.

הַיְיָ אֱלֹהֵינוּ לֵךְ עִמָּנוּ וְנִשְׁכָּח

כִּי אֵלֵינוּ מִלֵּוֹת מִלֵּוֹת מִלֵּוֹת

וְנִשְׁכָּח כִּי אֵלֵינוּ מִלֵּוֹת מִלֵּוֹת

וְנִשְׁכָּח כִּי אֵלֵינוּ מִלֵּוֹת מִלֵּוֹת

וְנִשְׁכָּח

מצאתי כתוב בכתב רב ומקובל מי שאומר פי' אלו ינצל מכל צרה:

יהי כבוד ה' לעולם ישמה ה' במעשיו. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו. רומה על השמים אלקים על כל הארץ כבודך:

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתעשה למען רחמיך ובזכות פסוקים אלו ושמות הקדש אשר בהם ושמות הקדש הרמוזים והמצורפים בהם תרחם עלינו ותצילנו מכל צרה ותרצנו ברחמיך הרבים אנס"ו:

מצאתי כתוב בספר קדמון כ"י טוב לומר בכל יום פסוקים אלו שתתלתם אותיות חכמה ויועיל לפתיחת הלב:

חלקי ה' אמרתי לשמור דברך. בלתה לישועתך נפשי לדברך יתלתי. מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי. הורני ה' דרכיך ואצרנה עקב: ואח"כ יאמר

שיר השירים אשר לשלמה. ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מין. לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך:

מצאתי כתוב לשמייה יאמר אחד תפלה פטוקים אלו שסימנם
לישועתך יכוין בשמות הקדש באופן זה.

לישועתך קויתי ה' לישועתך ה' קויתי קויתי לישועתך
ה' קויתי ה' לישועתך. ה' קויתי לישועתך. ה'
לישועתך קויתי. ויהי בגסוע הארץ ויאמר משה קומה ה'
ויפוצו אויבך ויגוסו משנאיך מפניך ובגחה יאמר שובה ה'
רבבות אלפי ישראל:

יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחונך. ישא ה'
פניו אליך וישם לך שלום. ויכוין בשמות הקדש
היוצאים מהם בחילופי א"ב
אנקת"ם פסת"ם כספסי"ם דיונסי"ם

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. כי עזי וזמרת יה ה'
ויהי לי לישועה:

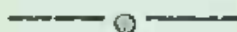
עוד מצאתי כתוב בספר כתיבת יד האי מאן דבעי למצלח
בעסקי' בכל דוכתא דהוא אזיל לימא בצפרא תלת
זמני מזמור זה קודם צאת השמש ויתחיל ויאמר

למנצח בנגינות מזמור לדוד. בקראי ענני אלקי צדקי בצר
הרחבת לי חנני ושמע תפלתי. בני איש עד מה
כבודי לכלמה תאהבון דיק תבקשו כזב סלה. ודעו כי הפלה
ה' חסיד לו ה' ישמע בקראי אליו. רגזו ואל תחטאו אמרו
בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. זבחו זבחי צדק ובטחו אל
ה'. רבים אומרים מי יראינו טוב נסה עלינו אור פניך ה'.

נתנו שמחה בלוגי מעת דגמנו ותירושת רבנו בשלום יחדיו
אשכנח ואישן כי אתה הי' לבדך לבטח ונשיבני:

יבחר רבי יצחק

ידי רצון מלפניך הי' זלקינו חלקי זכותינו למען שמך
הגדול ויזכר מהממור הזה שהתפללתי אליך תשמע
לקול שוטי ותתפללי בשם ששמענו לקול מי שהתפלל אותנו
כן ידי רצון אנן:

קבלה מרבינו יהודה החסיד ז"ל שכל האומר ג' פסוקים
שסימנם אב"י ביושר ולמפרע בכל יום ניצל מכל
צרה.

אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלת סלה
תסובבני פלט רני תצרני מצר לי סתר אתה בטחו
בה' עדי עד כי ביה הי' צור עולמים. עולמים צור הי' ביה
כי עד עדי בה' בטחו. הי' עוז לעמו יתן הי' יברך את עמו
בשלום. בשלום עמו את יברך הי' יתן לעמו עוז הי'.

מצאתי כתוב מכתב יד מהרמ"ו ז"ל ממש. לחן יאמר פסוק
ונח מצא חן בעיני הי' ויכוין בצירוף ואע' נצב חנח
מיני הי' הצדיק ויועיל בעזרתו יתברך:

לאזריכת ימים טוב לומר בכל יום פטוקים אלו

עין חיים היא למתווקים בה ותומכיה מאושר. דרכיה דרכי
נועם וכל נתיבותיה שלום. מגדל עז שם ה' בו ירוץ
צדיק ונשגב:

והא"כ יאמר תפלה זו:

יְיָ רַחוּם מַלְפָּנֶיךָ יְהו"ה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְלֹא
רַחֲמִים עָלֵינוּ וַעֲשֵׂה לַמֶּעַן אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אֲבֵרָתָם
אִישׁ הַחֶסֶד יִצְחָק גֹּאֲזֵר בַּגְּבוּרָה יַעֲקֹב בְּחַיִּל תִּפְאֶרֶת וְתִבְטֹל
מֵעֲלֵינוּ כָּל גְּזִירוֹת קְשׁוֹת וְרַעוֹת וּבְצֹל כִּנְפֶךָ תִּסְתִּירֵנוּ וְנִהְיָ
בְּרִיאִים בְּכָל אֲבָרֵינוּ וּגְיָדֵינוּ וְתִשְׁמְרֵנוּ מִכָּל צָרָה וּמִכָּל פֶּחַד
וּמִכָּל חֹלִי וְתִצְלִלְנוּ מִכָּל מִינֵי כִּישׁוֹף וּמִבְּלֹבֹל הַדַּעַת וְאֵל יִדּוּה
לִבֵּנוּ וְאֵל יִחְשְׁכוּ עֵינֵינוּ וְנִהְיָ מְיוֹשְׁבִים בְּדַעְתָּנוּ וְתֵן בְּנוֹ כֶּחַ
וּבְרִיאוֹת לַעֲבוּדְתֶּיךָ וּלְיִרְאָתְךָ וְתֹארוֹךְ יָמֵינוּ בְּטוֹב וּשְׁנוֹתֵינוּ
בְּנֻעִימִים וּבְכָל אֲשֶׁר נִפְנָה נִשְׁכִּיל וּבְכָל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה נִצְלִיחַ
אֲמֵן כ"ד:

י' ה' חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך:

ה' ראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו:

ו' אני ברוב חסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' בי
גמל עלי:

ה' נה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה' ה' ויהי
לי לישועה:

תפלה אחרת קצרה וטוב לומר בכל יום וצלוחא בתדירא ואז
מצליח:

שפתי טפרתי ותענגי ה' אלקי ישראל מלך מלכי המלכים
והאדוני האדוני חנני ושמע תפילתי ה' ושועתי האזינה
אל דמעתי אל תחרש כי אתה מקשיב לקול שיחות כפי אדבר
ושומע קול תפלה אתה הוא מעולם ברוך שומע תפלה:

לבחור ירא ה' שרוצה שתזדמן לו כלה הגונה יתפלל בכונה
תפלה זו

רבש"ע בחדך יצרת עולמך ובראת אדם ועשית לו עזר
וציותנו לישא אשה ולהוליד בנים והחמירו עבדיך
רז"ל שלא לאחר מצוה זו. ויען חיי האדם בעוה"ז ובעה"ב
תלויים כמעט באשה. ובעוה"ר אין עוד גביא ולא בעלי רוה"ק
לדעת איזו ראויה כדי לקיים מצותיך. לכן בלב נשבר באתי
להפיל תחינתי לפניך אב הרחמן ויהרמ"י או"א שתתמלא
רחמים עלי ותזמין לי בת זוג נאה יראת ה' ובעל' מדות
טובות ובעלת מז"ט וטוב' שכל ומוצלחת ומבורכת כי בזה
אוכל לעבוד עבודת הק' בלי טרדה. והיה הנערה אשר ידברו
לי עליה והיא ראויה ויש לה יראת ה' ומדות טובות ומז"ט
והוגנת לי ברחמיך הרבים תחון עלי ותטה לבי לגמור הדבר
באופן שאוכל לקיים מצותיך וטוב לי בעוה"ז ובעה"ב אל
מלא רחמים "רחום" חנון "שומר" תומך "מציל" ישר "פודה"
יכוין שם רחש תמי"פ) עזרני עד"כ"ש עשה למען שמך כו'
חנני וענגי ושמע תפילתי (יכוין בשם ארארתא) כי אתה שומע

תפלת כל פה **היה** שומע תפלה (ימין אוכ"ץ אובונה)
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי להציו:

—●—

כשנכנסת האשה בחדש ג' לעיבורה:

לך ה' תגדלה והגבורה והת"ת ותנצח והתוד כי כ"ל בשמים
ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש:

רצ"ש"ץ בלב נשבר ונדכא אני מתפלל לפני כסא רחמין
והגם שידעתי שאיני כדאי כלל שמתי רחמין לנגד

עיני כי רחום אתה ובכן יהר"מ יהו"ה או"א שתתמלא רחמים
על כל עוברות עמך ישראל ובפרט על אשתי (פב"פ) ותקל
מעליה צער העבור ועשה למען רחמין שיתקיים העובר
בבריאות ויגמר לטובה בכל אבריו וגידיו והכל מתוקן ולא
תפיל אשתי למען רחמי המרובים בשמך הקדוש אחד וימלאו
ימיה ללדת ולא תהיה משכלה כי כארץ תוציא צמחה וכגנה
ירועי תצמיח כ"ר:

—●—

כשנכנסה לחדש ט' לעיבורה יאמר

יהי רצון מלפניך יהו"ה אלקינו ואלקי אבותינו שתרחם על
כל עוברות היולדות מעמך ישראל ובפרט על אשתי

פב"פ ובעת לדתה תקל מעליה צער הלידה ותלד בנקל בלי
שום צער כטרם יבא חכל לה והמליטה עוברה לחי"ט ולשלום
בשעה טובה וזמול טוב לנו ולולד ולא יארע לה ולא לולד
שום צער ושום נזק ושום מקרה רע ת"ו אל מלא רחמים
יהמו נא רחמין על אשתי הנז' ותצילה מכל כאב וטירוף
ובהלה ותצא השליא בזמנה ותהי בריאה וטובה לעבודתך
לב נשכר ונדכה אלקים לא תכזה ובשם אראריתא תשמע
תפלתינו ותענה עתירתנו כי רחום אתה ושומע תפלת כל
פה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' ציו:

—●—

מצאתי כתוב במסורת בית הכנסת קהל הערים וזו: איחא כפי חסידים שדראה דקביר
למסכה דבינו עיה את המורה על שם של זהב וכתוב שם מי שדראה את המסורה בכל יום
וסבין בתה פקלה קלוי כאלו תרליקה וביבסדה לו ידעו בו ידעם דבא. א. כל מי שדראה סומר
זה בכל יום באורח המסורה יסא תן וסרל פיה בעיני אלוהים ואדם. ב. האופרה בכל יום בהמן
המסה לא יקרה לו שום דבר. ג. כל מי שדראה ידעו לו כל דבר. ד. כל מי שדראה ואל יחפר מוצק
ה. וזר המלך עיה וסרל מי סרל ידעו לו כל דבר. ו. כל מי שדראה ונצח אויביו. איהא בסמי
אבורהם מי שדראה וסרל לו כל דבר. ז. כל מי שדראה ונצח אויביו. איהא בסמי
מקבל עי דמבינה.

למנ	צחב	גני	גז	דמנו	מור	שיר
רית יאי	צחב גרינז יבולה יברכו אלהים	גני יורח עמים איהים יורח עמים כלם	גז ישמחו וירגו לאמנים כי תשפוט עמים מישור	דמנו יורח עמים איהים יורח עמים כלם	מור לעת בגד הרץ בכל גוים	שיר צחב יחננו ויברכו יאר פניו
רית יאי	צחב גרינז יבולה יברכו אלהים	גני יורח עמים איהים יורח עמים כלם	גז ישמחו וירגו לאמנים כי תשפוט עמים מישור	דמנו יורח עמים איהים יורח עמים כלם	מור לעת בגד הרץ בכל גוים	שיר צחב יחננו ויברכו יאר פניו

ולאמים בארץ תנחם סלה

ר"ת וס"ת מ' זה י"ה

רית ופסקים אלו אלי ייאי גי יורד הי ויו הי וס"ת וס"ת ארני
קול י"ה גי ריו אותיות דשם עיב וכננר ריו אותיות שיש כסומר זה

סדר תפלת הדרך

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתוליכנו לשלום,
 ותצמידנו לשלום, ותדריכנו לשלום, ותגיענו למחוז תפצנו
 להי"ם ולשמחה ולשלום (ואם דעתו לחזור מיד אומר: ותחזירנו
 לשלום) ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים חיות רעות
 בדרך. ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם, ותשלח
 ברכה בכל מעשי ידינו ותתנו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך
 ובעיני כל רואינו, ותשמע קול תחנונינו. כי א"ל שומע תפלה
 ותחנון אתה: ברוך אתה ה' שומע תפלה:

(ג"פ) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים: ויאמר
 יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה ויקרא שם המקום ההוא
 מחנים:

(ג"פ) ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם
 ולא רדפו אחרי בני יעקב:

(ג"פ) לישועתך קויתי ה' וכו'.

(ג"פ) הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך
 אל המקום אשר הכינתי:

(ג"פ) יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה'
 פניו אליך וישם לך שלום:

ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו
 ומעשה ידינו כוננהו:

- ז. בדברי הפנתח זינוך, ומה שתמהין דבריו בשיטת הרמב"ם
 ח. בשיטת הרמב"ם ושיטת הרמב"ם, לענין בניה וגו' קנס בבבל
 ט. בדברי הרמב"ם יתוכם לענין קנסו בנו החזית, ובדברי שו"ת
 פנים מאירות
 י. בקושיות הג' ר' שמשון היבז מהשנה למשי בכורות
 יא. בתמיהת הג' והנה סופו לענין מוכר עבדו לעבדים
 יב. בדברי שו"ת הרשב"א ושו"ת אבני נזר, כשעשה מום על ידי עבדים
 יג. בשיטת שו"ת גודץ בפתורה בגזל חמץ לענין הל יראה, ובדברי
 שו"ת שו"ת ומושיב
 יד. תמיה בדברי הרשב"א לענין מוכר ביתו לעבדים

טימן ג

- א. תמיה בדברי המשנה למלך בוכרי החוסי מטי חולין, דבקרבות
 לא שייך איסור הנאה
 ב. אי מליקה חשיב ממשקה לישראל, בדברי הגאון ר' מנחם
 זעמבע ז"ל
 ג. לענין קנין באיסורי הנאה, ובדברי שו"ת עונג יום טוב,
 ובדברי אבני מלואים
 ד. אי איסורי הנאה חשיב שלו, ולענין אי הוא ברשותו
 ה. עבד עברי אף דאינו ברשותו, אבל הוא שלו ויכול להפקירו
 ו. לענין הקדש באיסור הנאה
 ז. תמיהת הט"ז על הטור, ויישוב הדברים
 ח. בשיטת הרשב"א והר"ן בענין הנאת הגוף בהרי מצוה, ובדברי
 השער המלך בשם המאירי
 ט. במה שתמה הטורי אבן בדברי הר"ן, וקושיית הג' ר' שלמה
 קלוגר ז"ל
 י. תמיהת הג' רבי מאיר אריק ז"ל מלתם הפנים וקטורת
 יא. אי יכול לומר באיסורי הנאה הרי שלך לפניך

טימן ד

- א. תמיה שהרמב"ם לא חשיב ישיבת ארץ ישראל למצוה
 ב. לענין לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, ולענין בבל
 ג. החילוק בין קדושת המקדש וירושלים, בשיטת הרמב"ם והראב"ד
 ד. במה שמחדש הגאון מהרומילעו ז"ל מדברי החוס, ותמיה בדבריו
 ה. תשובה מבעל תרומת הדשן ז"ל לענין ישיבת ארץ ישראל

- ה. בענין לישוב הארץ מצרים בזמן הזה
ז. בשיתות בעל והענין ז"ל דאינו לוקה אם שב לארץ מצרים,
ובדברי המגיד

סח

סז

סימן ה

- א. זה ענין זהב על ענות עצמה, ובדברי הגמ' ריש מס' פסחים
ב. בדן עכ"ם הנהוג את הסריפה, ובדברי המגיד וש"ת שואל
ומשיב
ג. לענין התראת ספק בעכ"ם, ובדברי הרבינו אליהו מזרחי ז"ל
ד. גדלות וקטנות ושיעורין כבן נח
ה. אי מהשבת עכ"ם חשוב מחשבה לענין תרומה והכשר, ותמיה
בזה ובדברי שו"ת חכם צבי ז"ל
ו. כשורע עכ"ם ערלה או בלאים, ולענין אי הותר יפת תואר
לבן נח
ז. עכ"ם שהרג או שכא על אשת ישראל ונתגייר, אי אמרינן
בקטן שנולד דמי ופטור
ח. אמירה לעכ"ם וענין אמירה דאמירה, והחילוק בין שבת
לשאר איסורין
ט. ענין כל תשחית על ידי עכ"ם
י. בענין לא תתנם כשהוא לטובת עצמו, ובדברי המגיד במה
שתמה על הר"ן
יא. יישוב מהגאון ברוך טעם בתמיהת מגן אברהם
יב. בדברי המשנה למלך בענין מת עכ"ם אי אסור בהגאה

סח

סס

עא

עב

עה

עו

עט

פא

פד

פה

פו

פח

סימן ו

- א. תמיה בפירוש רש"י במס' ברכות בענין עיר מוקף חומה
ב. החילוק במצורע כשנכנס לירושלים, לעיר מוקף חומה
ג. החילוק בין מעשה וקדושת המקדש, לענין קדושה לעתיד לבא
ד. תמיהת הגאון אבני נזר ז"ל בדברי התוס', ויישוב הרבדים
ה. תמיה בדברי הרמב"ם ז"ל, בענין קדושת בתי ערי חומה
כימי עזרא
ו. בדברי הרמב"ם כשגלו הב' וחצי שבטים בסלו היובלות
ז. בדברי ס' קרית ספר לענין אוכלין קדשים קלים בעיר מוקף חומה ק
ח. אי אוכלין קדשים קלים על גנין, והחילוק בין קרבן פסח
ט. בדברי תת"ס כשאכל קדשים קלים באויר ירושלים

צ

צא

צב

צה

צו

צט

ק

קב

קד

י. בדברי התוספות שכתבו דעיר שרובה עכו"ם בטל קדושת עיר מוקף תומה

קה

סימן ז

א. יישוב בתמיהת המשנה למלך, למה תישי וצנן שלא ימסרם יפה יפה

קת

ב. כמה שומה התוי"ט על זכרונותיה והא"ך מקבלין שקלים מן הקטנים

קי

ג. בתמיהת ה"ט על המחבר, בענין בותג בדברי תורה דצריך לברך

קיג

ד. אי כתיבה באמירה לענין שבועה ובספירה העומר

קיד

ה. בקושיית הגאון ר"י פ"ק ד"ל לענין ברכה זכרים שבלב

קסו

ו. תמיה בדברי תירומי הרי"ם ז"ל שכתב, דהקדש אינו חל בכתב

קיו

ז. בדברי שו"ת נוב"י בסתירת הרמב"ם לענין עדות בכתב

קכא

ח. תמיה על המחנה אפרים, שזוהה דברי הר"ן לענין דברים שבלב

קכב

ט. אי כמתשבה לבר יורדין הכלים לידי טומאתו, או צריך דיבור

קכה

י. לענין זכרים שבלב מתי אמרינן דהוין דברים

קכו

יא. בדברי הקצות החושן והנתיבות לענין מגביה מציאה לחבירו,

קכז

אי מהני במחשבה

יב. בתמיהת האבני מלואים גבי אם בלכה היה, דהוי במקדש

קכח

כלא ערים

יג. בדברי המחנה אפרים לענין שיטת הרמב"ם והרא"ש בענין

קכט

הפקר

יד. תמיה בדברי הצ"ח בענין הרהור בדיבור דמי

קל

טו. אי שומע כעונה, עדיף מהרהור

קלב

טז. בדברי הרבינו מנחם ז"ל דמתרש, דלאחר שבא התבואה לידי

קלד

חיוב לא מהני הפקר

סימן ח

א. בשיטת התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, ואי שייך הפקר בקרקע

קלז

ב. החילוק בין הפקר, ובין הפקר לזמן

קלט

ג. בשיטת הרמב"ם לענין הותרה או דחיה ובדברי הרמב"ן

קמ

ד. בענין ר"י בן בתירא שלא היה לו קרקע

קמב

ה. אי שרי להפקיר בשבת, ותמיה על הפרי חדש

קמה

ו. החילוק אי ילפינן הפקר ביד הפקר מקרא אלא הנחלות,

קמח

או מכל אשר לא יבוא

- י. בשיטת הרמ"א טשיטת שני כוונות, הולכים יחד עיקר כוונתו
יא. בדברי הש"ך דמויקת אפילו ע"מ לתקן אסור, ובשיטת הר"ן
קצג והרשב"א בענין חק תוכנות
יב. תמיה בשו"ת פנים מנורות ובשו"ת ו"ע אגור בשיטת הר"ן,
קצה וישב הורדים השו"ת מ"ז אפ"ה
יג. שיטת הרוקת במחלוקת ר"י ור"ש, לענין דבר שאינו מתכוין
קצז יד. למה לא עבדין עבודת הקרבנות על ידי שנים
קצט

סימן יא

- א. בשיטת הרמב"ם והרא"ש בשחבל בתבירה, בעת שהיה רשאי
רא לעשות דינא לנפשיה
ב. בדברי מהרי"ק ז"ל דק בזכר שהוא מבזבז שהוא שלו,
יג יכול לעשות דינא לנפשיה
יד. במה שתמה בסי אורים ותומים על שיטת הסמ"ע
רד כללים בענין תפיסה, וקושיית התומים על הרא"ש
רו. במה שכתב הש"ך בסי תקפו בהן, וכמקום ספיקא דדינא
רז רשאי לתפוס
ריח. הערות בענין עבד איניש דינא לנפשיה

סימן יב

- א. אי חיישין לשמא יעבירונו, כשנושא מי חטאת פחות מכשיעור
י. במה שהקשו כתוספות דנושא מי חטאת סמא, ובמה דמחזש
ריב בסי שפת אמת
ג. בענין שמא יעבירונו לענין הזאה, ובענין מעביר ד' אמות
ריג ביום הכיפורים
ד. בדברי הסורי אבן לענין דא"א לגזור ביום טוב שלא לתקוע
רטו משום ש"י
ה. בתמיה הא במקרא מגילה, שמא יעבירונו הוי גזירה לגזירה
ריז בתמיהת הצ"ח למה לא גזרו במילה בערב פסח, משום שמא
ריט יעבירונו
ז. בענין אי עבד לא מהני לענין שמא יעבירונו
רכא ת. בענין שמא יעבירונו, ובענין ולא בקיעין בקביעה דירחא
רכג ס. למה לא גזרינן שלא לתקוע, משום שמא יתקן כלי שיר
רכז. אי שרי לצאת בעין תוחכת

ממתי הורה לטמא להצטרף לשם באשמונה

סימן א

- א. אי ביטול בזמן היום מן התורה או רק דרבנן, ולענין הנאה
 ב. בשיטת החומץ ומטבע חושינו ולא בטיל, ולענין ציפור מצורע
 ג. בשיטת הרשב"א דבאיסור דרבנן שרי להוסיף ובמה דמחדש
 בשו"ת גוב"י
 ד. בקושיית הפרשת דרכים, ובדברי האבני מלואים ותמיה בדבריו
 ה. בענין לבטל איסור בידים

סימן ב

- א. שיטת הרמב"ם והראב"ד בכלאים שלא בשעת עבודה
 ב. דבר חדש ליישב שיטת הרמב"ם והראב"ד

סימן ג

- א. בענין כופין אותו להוציא, ובופין אותה לקבל גם
 ב. מתי יחשב לשוטית, ובמה דמכואר כמס' תניגה
 ג. במה דמחדש הכלבו לענין נשטתית

סימן ד

- א. איזהו דבר נחשב דבר שיש לו מתירין
 ב. מצטרף שני ותמך לענין דבר שיש לו מתירין
 ג. דבר שיש לו מתירין לענין תרומה, וכן בגדרים
 ד. כשכא ההיתר על ידי סורח אי חשיב דשיל"מ

סימן ה

- א. ביאור בנמי מס' מנחות ומה שמתרש בס' שפת אמת
 ב. בקושיית הכ"מ למה שבק הרמב"ם הקרא מן הבקר
 ג. דברים שנשתמשו לעכו"ם וכן אתנן להשתמש לגבוה
 ד. בענין לא הוכשרו למלאכת שמים דברים טמאים בשיטת
 הרמב"ם והראב"ד
 ה. החילוק בין מגילת סוטה, ובין להדליק בשמן הבאה ממין טמא
 ו. בענין מצות לאו להנות נתנו ובמה שמחדש בס' כרתי וסלתי

סימן ז

- א. ההילוק בין אב הטומאה ללוי הטומאה לענין הערב שמש
ב. כמה שחמה הל"ח בסתירת והלשנים ותמיה בדבריו

סימן ח

- א. אי זר חייב מיתה כשנמצא בין אולם למזבח בשלא עשה עבודה
ב. בשיטת רש"י לענין שהיטה בור ואסור לשחוט בשבת
ג. חילוק הטחיטה בור בין שהת ליום טה
ד. איזהו עבודה עושה מה"ג ביום הכיפורים כעצמו ולוי שסייע
במלאכת חבירו
ה. בענין מליחה בהלק הנאכל ומה שחמה בשער המלך
ו. בענין אי עבר זר ומלח, או שמלח למטה מן המזבח
ז. אי המעלות שמנו במס' כלים המה דאורייתא או רק דרבנן
ח. עוד לענין מליחה בור, ומליחה על ידי צוקר אי עשה ווחה
ל"ח
ט. לענין זר העולה לדוכן

סימן ט

- א. בחמיית הישועות יעקב אי חדש אסור בהנאה ויישוב הדברים
ב. לענין היתר חדש, ואי יש לחוש במשקין גם כן לאיסור חדש
ג. בשיטת החרומת הדשן, ומה שחמה בשו"ת נוב"י
ד. בקושיית העולם למה לא אכלו חדש בשבע שכבשו
ה. בחמיה חידושי הרי"ם לענין חדש

סימן י

- א. בשיטת רש"י ותוס' והרמב"ם אי אוכל מטמא טומאת עצמן
בכל שהו
ב. בענין הכשר, ולגרום טומאה למעשר שני
ג. שיטת הראשונים בכהן טמא שאכל תרומה טהורה, ולענין סיכה

סימן יא

- א. במי שנידל ימים לענין ירושה
ב. בני בנים לענין ירושה, ולענין תלמוד תורה ונדרים
ג. במי שנידל בן אשתו, ולענין חזקה דמלקין והורגין על החזקה
ד. במי שמתוך שהוא כהן ונשא גרושה, וכענין נאמנות לומר
ע"ע שהוא כהן

שכא

סימן יא

- א. בענין הכיתוי כהן גדול ותמיה הדברי המשנה למלך
 ב. בטעם שבתן גדול זסוד לצאת מירושלים, ואי שמן המשתה מעבב
 ג. בהטעם דמתקנין כהן אהר וזחתי, ואי סמכין אניסא
 ד. במה שמחדש הצלי"ת ולא סמכין אניסא רק במקום שבריעבו כשר
 ה. בדברי הרמב"ם והמשנה למלך בענין כהן גדול שמצוה על הבחולה
 ו. בענין בעולה לכהן גדול, ובמה שמיישב בשו"ת שואל ומשיב בדברי הרשב"א ז"ל
 ז. בשבויה לכהן ומה שמחדש בשו"ת נזב"י ובסי אבני מלואים
 ח. בשיטת הרמב"ם והראב"ד בכהן גדול דאסור בשתי נשים, ומה שתמהו על הראב"ד
 ט. בדברי האבני מלואים, ימשנה למלך שתמה על הכסף משנה
 י. יישוב בדברי הראב"ד הנ"ל
 יא. בשיטת הרמב"ם דכהן גדול כשר לעבודה כל השנה

סימן יב

- א. בשיטת הרמב"ם והראב"ד והחיניך למה אינו ליקין על לא תחמוד
 ב. במה שכתב הבית שמואל דאינו פסול מראורייתא כשעבר על ל"ת
 ג. בקושיית הלחם משנה לענין אי עבד לא מהני
 ד. במה שמחדש בשו"ת פנים מאירות לענין אע"פ
 ה. בתמיה למה בעני המהפך בחררה המוכר לא נקרא רשע

סימן יג

- א. לענין בית בשותפות עב"ם, וחשש בזיון במזוזה
 ב. בשיטת הרמב"ם וחמיה על הרמ"א לענין שותפות עכו"ם
 ג. שיטות שונות לענין בית החולים אי חייב במזוזה
 ד. מחי חייב במזוזה, ולענין שמירה על ידי המזוזה
 ה. בשיטת הגאון מחילנא ז"ל ובמה שתמהו על דבריו לענין חציצה
 ו. במה שכתב בשו"ת רע"א, ובדברי מהרי"ל ז"ל לענין להניח היד על המזוזה

- ז. בפתח שעל הקרקע, ותמיד בענין שליחות
ח. אי שרי לכתוב סגולות במזוזה וכן לענין שמירה ע"י מזוזה
ט. ענינים שונים לענין מזוזה, וכן לענין כיסוי במקום שישן

סימן יד

- א. בשיטת הנוסח המשי כסונו אי במקום דכתיב גתיוה צריך להיות שנה פרוטה
ב. בקושיית הרמב"ם ז"ל לענין חסה אחת פוסקת את הכרי
ג. תמיה בדברי הרמב"ם, ובמה שמהניש המשנה למלך, ובשו"ת נוב"י
ד. אי גתיוה העל כרחו הוי גתיוה לענין פדיון הבן וכן בתרומה
ה. בשיטת הקרבן אהרן דאינו חייב בקרן וחומש רק כשהתרומה בא ליד כהן
ו. אי גתן חמש סלעים לכמה כהנים ולא הגיע לכל כהן פרוטה
ז. גתיוה בעל כרחו לענין גיטין וקידושין, וכן בדיני ממנות בדברי הקצות החושן

סימן טו

- א. איסור סחורה בדברים אסורין אי הוא דאורייתא או רק דרבנן, והחילוק בזה
ב. תמיה בדברי המשנה למלך ומה שהעלה מחמת זה בשו"ת נוב"י
ג. החילוק בין דברים טמאים, לגבילות וטריפות, לענין שעת הכושר
ד. אי שרי ליקח ארובת מחמת העור, אי חשיב זאת נזמן
ה. החילוק בין לצור טמאים עם סהורים ולקנות טמאים עם סהורים
ו. ענין אמירה לעכו"ם בשאר איסורין תוך משבת
ז. איזהו ענינים לענין סחורה בדברים טמאים, וכן לענין סרסור

סימן טז

- א. אי שרי לעשות נגד בית דין הגדול כשיודע בוודאי ששעו
ב. שיטת הרמב"ם והרמב"ן אי יש כגזירה דרבנן איסור דאורייתא
ג. בדברי התוס' והרמב"ם אי נביא אומר דבר מועת עצמו
ד. יישוב בתמיה על המנחת חינוך בדברי הרמב"ם והחינוך

סימן יז

- א. במלאכה שא"ל הומירו בו יותר **מבטור** איסור דרבנן
 ב. בשיטת ודדמת והיטן דפסיק רישיה בדרבנן שרי
 ג. במה שמתפשט בשו"ה שו"מ דפסיק רישיה בדרבנן אינו שרי רק
 הדלא נחא ליה
 ד. בענין עובדת עובד החילוק באיזהו אותיות שרי

שם
 תא
 תב
 תד

במה שכתבתי בחלק ראשון עמוד תצ"א לעורר שיסדרו שיעור עולמי "עמתי יומי" במקום שיעור דף היומי — וביקשתי להוריעני מי שרוצה לסייע בענין זה.

כעת בעת חתימה חלק זה יום בשורה טובה הוא. שנתעוררו בחורים ותלמידי חכמים למאות, להתחיל את שיעור עולמי עמוד יומי ביום נ"ח טבת שתא רי"ג תשנ"ח לפ"ק, וחלק היותר גדול בזה מניע, לידעיי הגאון המפורסם הרב רבי אברהם יעקב טייטלבוים שליט"א, שהשתדל בענין זה בכל הכוחות — וגם אני דברתי עם גשיא אגודת ישראל כעת, הרב המפורסם רבי יצחק מאיר לעווין שליט"א ונתן האדמו"ר הרה"ק הרבי מגור זצ"ל — שהוא בעצמו שלח לי עוד בשנת תש"ה לפ"ק ההסכמה מחותנו הרה"ק הג"ל — וגם אז כתב המורינו הרב רבי יעקב ראזנהיים ז"ל, שבתורת ראש האגודה הוא נותן הסכמתו גם כן, לסדר שיעור "עמוד יומי עולמי", בעבור שישנם בני תורה ובחורים שאי אפשר להם ללמוד דף בכל יום, ובכל זה רוצים להשתתף, ללמוד ביחד שיעור ברבים.

וכעת בא הזמן בהסכמת גדולי הדור, להתחיל את שיעור עמוד יומי — באותו יום שיתחילו ללמוד את שיעור דף היומי — וברור כשמש שיתוספו אלפים מבחורים ולומדי תורה ללמוד ביחד — כל אחד בד' אמות שלו — או ללמוד בבתי כנסיות ברבים בחכורה, את שיעור זה — וכדאי הוא לימוד תורה ברבים לתחיית את ישראל ולהושיכם על אדמתם.

ותוכה להדפיס את מכתב הרב המפורסם ריט"ב הלזה:

ב"ה ה' כסלו תשכ"ח לפ"ק.

שלום וברכה וכל טוב סלה לכבוד ידיד נפשי עוז רב חביבי הרב הגאון כש"ת מוה"ר שמעון פירסט שליט"א.

אחר דרישת שלומו הטוב כרב ידידות ובאהבה נאמנה —
שמהתי לשמוע כי זה כביר שקיבל מכתב מאת כ"ק אדמו"ר
הגאון צדיק יסוד עולם מגור זצ"ל וגם מאת מורינו הרב
יעקב ראזענהיים ז"ל נשיא אגודת ישראל העולמית שמסכימים
לתקן ללמוד עמוד יומי לאנשים שא"א להם ללמוד הדף יומי
שנתיסד מאז מאת הרב הגאון הגדול מוהר"ם שפירא זצ"ל
בהסכמת גאוני הדור.

אין ספק אצלי שעי"ז יתוספו כמה ספסלים בבית המדרש
כי מכיר אנכי הרבה ת"ח שהתחילו ללמוד שיעור דף היומי
ברבים והפסיקו מפני שא"א להם ללמוד הדף היומי ברבים
— אפילו בקצת עיון. וגם דברתי עם הרבה בחורי חמד משיבות
שוונות שרוצים ליקח חבל בשיעור הדף היומי שהוא נחוץ
להם כאויר לנשימה — אבל אין להם פנאי מחמת השיעורים
הקבועים להם מאת ראשי הישיבות — אבל רוצים מאד
להשתתף עכ"פ בשיעור עמוד יומי ותקנה גדולה שנו כאן
להוסיף על הדף היומי ולא לגרוע ח"ו.

אקוה כי גדולי דורינו יסכימו לזה שיתחילו ללמוד את
העמוד יומי אי"ה יחד עם הדף היומי במחזור הבע"ל כ"ח
טבת. ויה"ר שנוכח להתחיל ולסיים את המחזור השביעי עם
גואל צדק במהרה בימינו אמן.

כ"ד אוהבו אהבת נפש דורש שלומו ושלום ב"ב היקרים
בלב ונפש.

אברהם יעקב טייטלבוים

